

Jaana Uusihauta

Kehitysvammaisten yksilöllistä asumista edistävät toimintaperiaatteet

Opinnäytetyö

Kevät 2019

SeAMK Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

YAMK, Sosiaali- ja terveysalan kehittäminen ja johtaminen

SeAMK

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö

Tutkinto-ohjelma: Sosiaali- ja terveystieteiden kehittäminen ja johtaminen, ylempi AMK

Tekijä: Jaana Uusihauta

Työn nimi: Kehitysvammaisten yksilöllistä asumista edistävät toimintaperiaatteet

Ohjaaja: Kyrölahti Eija, vastuuyliopettaja

Vuosi: 2019

Sivumäärä: 58

Liitteiden lukumäärä: 6

Kehitysvammopalvelut ovat olleet suurien muutosten äärellä viime vuosina. Yksi seuraavista isoista muutoksista tulee olemaan vuonna 2021 vammaispalvelulain uudistus. Tämän uudistuksen tarkoitus on toteuttaa yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja tukea vammaisen henkilön itsemääräämisoikeuden toteutumista ja turvata yksilöllisen tarpeen mukaiset palvelut jokaiselle.

Tämän opinnäytetyön tavoite oli konkretisoida yksilöllisyyden käsite osaksi arkisia toimintaperiaatteita. Tuloksista voi kehittää tuki- ja osaamiskeskukseen yksilöllisyyden edistämisen toimintaperiaatteet osaksi perehdytysohjelmaa. Tässä opinnäytetyössä tarkasteltiin yksilöllistä asumista yksilöllisen tuen laatuksien avulla, jotka on kehittänyt kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta (kvank).

Opinnäytetyö toteutettiin soveltaen Bikva- arviointimallia. Opinnäytetyö oli laadullinen ja aineisto kerättiin yksilöllisillä teemahaastatteluilla (n=7) ja focusryhmähaastatteluilla työntekijöille. Aineistonkeruuta varten järjestettiin kaksi focusryhmähaastattelua, joihin osallistui 5+5 työntekijää. Kaikki työntekijät työskentelivät palveluyksikössä ohjaajina. Opinnäytetyöstä saadut tulokset esitettiin tuki- ja osaamiskeskukseen palveluesimiehille. Aineistot analysoitiin soveltaen sisällönanalyysiä etsien yhteneväisyyksiä ja teemoittelemalla.

Tuloksista kävi ilmi, että yksilöllisyyden edistämisen toimintaperiaatteet koostuvat toiveiden mukaisesta elämästä, työntekijöiden tavasta toimia mahdollistajana ja tasavertaisesta vuorovaikutuksesta. Yhdessä nämä toimintaperiaatteet mahdollistavat osallisuuden ja omannäköisen elämän toteutumisen palveluyksikössä. Toiminnan ja työtapojen jatkuvalla arvioinnilla ja yksilöllisyyden edistämisen toimintaperiaatteilla on vahva yhteys.

Avainsanat: yksilöllisyys, kehitysvammaisuus, toimintaperiaatteet

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Master`s Degree Programme in Development and Management of Health Care and Social Work

Author/s: Jaana Uusihauta

Title of thesis: Operating principles to promote the individual living of persons with intellectual disabilities

Supervisor(s): Eija Kyrönlähti,

Year: 2019 Number of pages: 58 Number of appendices: 6

Services for intellectual disability have been undergoing major changes in recent years. One of the following major changes will be the reform of the Disability Services Act in 2021. The purpose of this reform is to implement equality, inclusion and support for the self-determination of a person with disabilities, and to provide services for the needs of the individual.

The aim of this thesis is to concretize the concept of individuality into everyday operating principles. The results can be used to develop the principles of individuality into the support and expert center into the orientation program. This thesis examines individual living with the help of individual quality criteria developed by the Advisory Board for Housing Disability (kvank).

In this thesis the Bikva – evaluation methodology is applied. The thesis work is qualitative and the material was collected through individual theme interviews (n = 7) and focus group interviews for employees. Two focus group interviews with 5 + 5 employees were organized for data collection. All employees worked in the service unit of the supervisor. The results were presented to the support and expert center services managers. The material was analyzed by applying content analysis to find similarities and thematic teletext.

The results showed that the principles of individuality promotion consist of a life of desire, a way for employees to act as facilitators and equal interaction. Together, these operating principles enable the realization of inclusive and self-contained life in the service unit. Continuous assessment of activity and working methods and the principles of action to promote individuality have a strong connection.

Keywords: individuality, intellectual disability, operating principles

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
Kuva-, kuvio- ja taulukkoluettelo.....	6
1 JOHDANTO.....	7
2 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITE JA KEHITTÄMISKYSYMYKSET.....	10
3 KEHITYSVAMMAPALVELUITA OHJAAVIA LINJAUKSIA.....	11
3.1 Kehitysvammahuoltoa ohjaava lainsäädäntö.....	11
3.2 Ajattelutavan muutos kehitysvammapalveluissa.....	12
3.3 Ihmisoikeuksista kehitysvammaisten asumispalveluissa.....	14
3.4 Asukkaan aktiivinen tuki palveluyksikössä.....	16
3.5 Asukkaan yksilökeskeinen elämänsuunnittelu palveluyksikössä.....	18
3.6 Louhenkadun palveluyksikkö kehittämissympäristönä.....	19
4 YKSILÖLLINEN TUKI PALVELUYKSIKÖISSÄ.....	21
4.1 Yksilöllisen tuen laatuksiteerit.....	21
4.1.1 Yksilölliset palvelut, ihmisoikeuksien turvaaminen ja kunnioittava kohtelu palveluyksikössä.....	22
4.1.2 Tuettu päätöksenteko mahdollistaa itsemääräämisoikeuden palveluyksikössä.....	23
4.2 Asukkaan osallisuus palveluyksikössä ja lähiyhteisössä.....	24
5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS.....	26
5.1 Tutkimuksellinen kehittäminen.....	26
5.2 Opinnäytetyötä tukevat menetelmät.....	28
5.2.1 Bikva- asiakaslähtöinen arviointi.....	29
5.2.2 Yksilölliset teemahaastattelut asukkaille ja aineiston käsittely.....	30
5.2.3 Focus-ryhmähaastattelut työntekijöille ja aineiston käsittely.....	34
6 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET JA TOIMINTAPERIAATTET.....	37
6.1 Asukkaiden näkemyksiä yksilöllisen asumisen kehittämisestä.....	37
6.2 Työntekijöiden näkemyksiä yksilöllisen asumisen edistämisestä.....	40

6.3 Tuloksista toimintaperiaatteiksi	47
7 POHDINTA	51
7.1 Opinnäytetyön tavoitteiden toteutuminen ja aineistonkeruumenetelmien sekä tulosten tarkastelu	52
7.2 Opinnäytetyön luotettavuus, eettisyys ja johtopäätöksiä	56
LÄHTEET	60
LIITTEET	65

Kuva-, kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1. Eskoon organisaatiokaavio	8
Kuvio 2. Kansalaisuuden avaimet.....	18
Kuvio 3. Opinnäytetyön kuvaus Bikva-mallia sovellettuna	30
Kuvio 4. Yksilöllisen asumisen edistävät tekijät työntekijöiden näkökulmasta kuvattuna SWOT- nelikenttää apuna käyttäen	45
Kuvio 5. Yksilöllisen asumisen edistämisen toimintaperiaatteet	47
Taulukko 1. Kolme tapaa lähestyä vammaisuutta.....	13
Taulukko 2. Esimerkki asukkaiden tuottaman aineiston analyysistä	34
Taulukko 3. Esimerkki työntekijöiden tuottaman aineiston analyysistä	36

1 JOHDANTO

Kehitysvamma palveluissa on meneillään suuria muutoksia. YK:n vammaissopimuksen ratifiointi on vaatinut tekemään muutoksia itsemääräämistä ja sen rajoittamista säätelevään lainsäädäntöön. Kehitysvammalakiin on tehty tarvittavat muutokset, että itsemääräämistä koskeva lainsäädäntö vastaa YK:n vammaissopimuksen edellyttämää tasoa. (Kehitysvamma-alan verkkopalvelu 16.3.2019.)

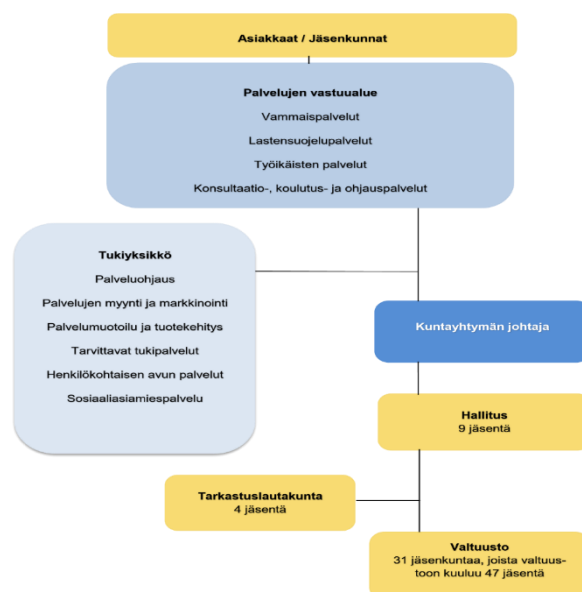
YK:n vammaisten oikeuksien sopimus on 2000-luvun ensimmäinen kattava ihmisoikeussopimus. Suomi on allekirjoittanut sopimuksen 2007 ja se ratifioitiin 10.6.2016. Sopimus pitää sisällään myös 19. artiklan, joka käsittelee elämistä itsenäisesti ja osallisuutta yhteisössä eli ihmisoikeudellinen näkökulma korostuu. Esimerkiksi kehitysvammaisen asukkaiden palveluyksiköissä tulisi voida osallistua yhteiskunnan toimintaan ja antaa myös oma panoksensa kansalaisena. Tavoitteeseen pääsemiseksi asukkaiden tulisi saada yksilöllistä tukea. (Suomen YK-liitto 2016, 3 – 5.)

YK:n vammaissopimuksen myötä tulisi pyrkiä muuttamaan sanat teoiksi ja teorit käytännöksi. Yksilöllistä asumista ja erilaisia palveluratkaisuja tulee toteuttaa siten, että erityistä tukea tarvitsevien asukkaiden tarpeet ja mielipiteet on otettu suunnittelussa huomioon. YK:n vammaissopimus pitää sisällään uudenlaisen vammaiskäsityksen. Sopimus lähtee siitä, että kaikilla kehitysvammaisilla asukkailla on täysin samat ihmisoikeudet eikä heitä tarkastella enää vain hoitotoimenpiteiden kohteena. Tätä ajatusta tulee vaalia myös arkisissa tilanteissa, kuten esimerkiksi kehitysvammaisten ihmisten avustamistilanteissa. (Nykänen ym. 2016, 98 – 112.)

YK:n vammaisten oikeuksien sopimus on vaikuttanut Suomessa myös kehitysvammaisten asumisen ohjelman (Kehas) syntyyn. Vuonna 2010 hallitus teki periaatepäätöksen kehitysvammaisten asumisen ohjelmasta, jonka tavoitteena oli mahdollistaa laitoksista ja lapsuuden kodeista muuttaville kehitysvammaisille henkilöille yksilöllinen asuminen. Kehas-ohjelma täydentyi hallituksen toisella periaatepäätöksellä, joka vuonna 2012 perustui sosiaali- ja terveysministeriön toimesta laadittuun valtakunnalliseen ”Laitoksista yksilölliseen asumiseen”-suunnitelmaan. Toisessa periaatepäätöksessä linjattiin erityisesti laitosasumisen lakkauttaminen sekä asumi-

sen tueksi tarvittavien palveluiden kehittäminen. Kehas-ohjelmalle asetettiin seurantaryhmä, jonka loppuraportin mukaan ohjelman tavoitteissa on onnistuttu kohtuullisesti. Näin ollen on listattu toimia, joilla on mahdollista edelleen kehittää kehitysvammaisten asumista ja asemaa. Tehostettavissa toiminnoissa vuosille 2016–2020 on edelleen muun muassa laitosasumisen lakkauttaminen. (STM 2016 11 – 14.) Helminen (2016, 177) mukaan Suomen vammaispoliittisessa ohjelmassa on nostettu ihmisoikeudet, valinnan mahdollisuudet, itsenäisyys ja osallisuus keskeisiksi palvelujen kehittämistä ohjaaviksi kulmakiviksi.

Opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä Eskoon tuki- ja osaamiskeskuksen kanssa. Eskoo tuottaa kehitysvamma-alan palveluita erityistä tukea tarvitseville henkilöille. Eskoon strategisena tavoitteena on korostaa toiminnassa asiakkaan elämänkaaren eri vaiheissa ja monissa tilanteissa tarvittavia palveluita. Palvelut tuotetaan yksilöllisesti ja kilpailukykyisesti. Palveluihin kuuluvat (Kuvio 1.) palvelujen vastuualue ja tukiyksikkö (Eskoo 2019, 3, 5.) Eskoon päätoimipiste sijaitsee Seinäjoella ja sillä on yhteensä 32 jäsenkuntaa. Muut toimintayksiköt sijaitsevat Kristiinankaupungissa, Pietarsaareissa ja Vähässäkyrössä. (Eskoo tuki- ja osaamiskeskus, [viitattu 9.1.2019].)

Kuvio 1. Eskoon organisaatiokaavio (Eskoo 2019).

Työskentelin opinnäytetyön tekemisen aloittaessani vs. palveluyksikön esimiehenä Louhenkadun palveluyksikössä. Opinnäytetyöni oli luontevaa yhdistää osaksi työtäni. Viime vuosina on Eskoossa laitosasumista purettu ja vastaavasti perustettu

uusia asumispalveluyksiköitä ja tämä työ jatkuu vielä edelleen. Yksilöllisestä asumisesta/palveluista puhutaan ja se on kirjattu tavoitteeksi strategiaan, mutta miten se oikeastaan toteutuu ja mitä silloin tehdään? Tätä kysymystä halusin tarkastella yksilöllisen tuen laatukriteerien avulla, jotka on laadittu kehitysvamma-asumisen neuvottelukunnassa. Mielestäni laitosasumisen purkaminen ei tarkoita ainoastaan tietynlaisten rakenteiden purkamista vaan myös todellista muutosta pois rutiininomaisista toimintatavoista, joita voisi kutsua ”laitosmaiseksi kulttuuriksi”.

Luvussa kaksi avaan opinnäytetyön tarkoitusta ja tavoitetta sekä kuvaan kehittämiskysymykset, joihin haen vastauksia. Luvussa kolme käyn läpi kehitysvammapalveluita ohjaavia linjauksia ja kuvaan millainen Louhenkadun palveluyksikkö on kehittämisympäristönä. Luvussa neljä käsittelen, mitä yksilöllinen asuminen kehitysvammaisen ihmisen elämässä tarkoittaa ja kuvaan yksilöllisen tuen laatukriteereitä. Luvussa viisi perustelen opinnäytetyöni menetelmällisiä valintoja ja kerron aiheen valinnasta ja siitä, miten ja millä menetelmillä keräsin aineistoja. Luvussa kuusi tuon esiin aineistosta nousseita tuloksia ja sen, miten olen koonnut aineistosta yksilöllisen tuen toimintaperiaatteet. Seitsemännessä luvussa pohdin työn eettisyyttä, luotettavuutta ja teen tuloksista johtopäätöksiä. Opinnäytetyössä painopiste oli kehittää toimintaperiaatteet yksilöllisen asumisen edistämiseen, joita voidaan soveltaa kaikkiin tuki- ja osaamiskeskuksen palveluyksiköihin.

2 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITE JA KEHITTÄMISKYSYMYKSET

Opinnäytetyöni tavoitteena on kehittää yksilöllistä asumista tuki- ja osaamiskeskuksen palveluyksiköissä. Tarkastelen yksilöllistä asumista yksilöllisen tuen laatukriteerien avulla.

Opinnäytetyössäni pyrin konkretisoimaan yksilöllisyyden käsitettä osaksi arkisia toimintaperiaatteita ja saamaan yhteiskunnalliset vaatimukset sekä arkipäivän todellisuus kohtaamaan päivittäisissä tavoissa toimia. Kehittämiskohteiden esille tuominen yhdessä hyvien käytäntöjen kanssa luovat myös hyvän pohjan tulevaisuuden kehittämistyölle.

Opinnäytetyöni tarkoitus on kehittää palveluyksiköiden käyttöön toimintaperiaatteet, jotka edistävät yksilöllistä asumista. Toimintaperiaatteet voidaan liittää osaksi perehdyttämistä. Kehittämistyössäni haen vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

1. Miten kehitysvammaisten yksilöllistä asumista tuki- ja osaamiskeskuksen palveluyksiköissä voidaan kehittää asukkaiden näkökulmasta?
2. Miten kehitysvammaisten yksilöllistä asumista tuki- ja osaamiskeskuksen palveluyksiköissä voidaan tukea työntekijöiden näkökulmasta?
3. Millaiset asiat edistävät kehitysvammaisten yksilöllistä asumista tuki- ja osaamiskeskuksen palveluyksiköissä ja siinä tuen antamista työntekijöiden näkökulmasta?

3 KEHITYSVAMMAPALVELUITA OHJAAVIA LINJAUKSIA

Tässä luvussa kerron kehitysvammatyölle asetettuja tavoitteita ja lainsäädäntöä. Käyn läpi lainsäädäntöä ja sitä, miten kehitysvammaisuus näyttäytyy yhteiskunnallisena kysymyksenä. Käyn myös läpi yksilöllisyyden näkökulmasta tehtyjä tutkimuksia, joiden tarkoitus on ollut tuoda kehitysvammaisten ihmisoikeuksia esille. Konolan ym. (2012, 5) mukaan yksilöllinen elämä ja lähiyhteisön tasavertainen jäsenyys voivat toteutua palveluyksiköissä aktiivisen tuen avulla, joten avaan tässä luvussa myös sen käsitettä. Lopuksi kerron Louhenkadun palveluyksiköstä kehittämissympäristönä.

3.1 Kehitysvammahuoltoa ohjaava lainsäädäntö

Suomen perustuslain (11.6.1999/731) mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Perusoikeuksiin kuuluu oikeus koskemattomuuteen ja turvallisuuteen eikä ketään saa kohdella ihmisarvoa loukkaavasti. Julkisen vallan vastuulla on turvata perus- ja ihmisoikeuksien turvaaminen.

Lainsäädäntö tukee monin tavoin yhdenvertaisuutta myös asumisessa. Vammais- palveluista säädetään perustuslaissa, sosiaalihuoltolaissa, vammaispalvelulaissa ja kehitysvammalaissa (Kuosma 2018, 34). Sosiaalihuoltolain (30.12.2014/1301) tarkoituksena on edistää ja ylläpitää hyvinvointia ja sosiaalista turvallisuutta sekä vähentää eriarvoisuutta ja edistää osallisuutta. Tarkoituksena on turvata tarpeenmukaiset laadukkaat palvelut ja edistää asiakaskeskeisyyttä ja asiakkaan oikeutta hyvään kohteluun. Laissa kehitysvammaisten erityishuollosta (23.6.1977/519) säädetään erityishuollon antamisesta henkilölle, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden tai vamman vuoksi ja joka ei muun lain nojalla voi saada tarvitsemiaan palveluja.

Kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain itsemääräämisoikeuden vahvistamista ja rajoitustoimenpiteiden käyttöä koskevat muutokset tulivat voimaan

10.6.2016. Lakimuutoksen tarkoituksena on vahvistaa erityishuollossa olevan henkilön itsemääräämisoikeutta ja itsenäistä suoriutumista sekä vähentää rajoitustoimenpiteiden käyttöä. Lakiin itsemääräämisoikeuden vahvistamisesta ja rajoitustoimenpiteiden käytöstä erityishuollossa (20.5.2016/381) on kirjoitettu, että erityishuoltoa annettaessa toimintayksikön henkilökunta perehdytetään ja ohjeistetaan työmenetelmiin ja keinoihin, joiden avulla tuetaan ja edistetään henkilöiden itsenäistä suoriutumista ja itsemääräämisoikeuden toteutumista. Opinnäytetyöni tavoite on kehittää yksilöllistä asumista tukevia toimintaperiaatteita, joten se vastaa näin ollen myös tähän tarpeeseen.

Vammaispalvelulaki ja kehitysvammalaki on tavoitteena yhdistää yhdeksi vammaisten henkilöiden sosiaalihuollon erityispalveluja koskevaksi laiksi. Uuden lain tarkoitus on turvata palvelut yhdenvertaisesti kaikille vammaisille henkilöille sekä vahvistaa vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeutta ja osallisuutta. Lailla toteutettaisiin YK:n vammaissopimuksen periaatteita. Hallitus antoi asiasta esityksen eduskunnalle 27.9.2018. Uudessa vammaispalvelulaissa turvattaisiin erityispalvelut vammaiselle henkilölle yksilöllisten tarpeiden mukaan, edellyttäen ettei muuhun lakiin perustuvat palvelut olisi riittäviä. Diagnoosi ei olisi enää peruste palvelujen saamiselle. (STM, 2018.)

3.2 Ajattelutavan muutos kehitysvammaisissa

Vammaiseksi määritellään kansainvälisesti henkilö, joka fyysisten tai henkisten ominaisuuksiensa synnynnäisen tai muun puutteellisuuden vuoksi on täysin tai osittain kykenemätön omatoimisesti huolehtimaan normaaliin yksilölliseen ja/tai sosiaaliseen liittyvistä asioista. Arviolta Suomessa on noin 40 000 kehitysvammaista, joilla on diagnoosina kehitysvamma. Tarkkaa tietoa on vaikea arvioida, koska määritelmä vaihtelee. Näistä kaikista kehitysvammaisista asui pysyvästi laitoksissa vuonna 2013 1480 henkilöä. (Mikkola ym. 2015, 120.)

Helmisen (2016, 177) mukaan vammaispalveluita on ohjannut eri aikakausina erilaiset ideologiat, kuten segraatio, normalisaatio, integraatio ja inklusio. Segraatio vaiheeseen kuului se, että vammaiset ihmiset elivät erillään yhteiskunnasta. Hyvänä

esimerkkinä tästä on asutuksesta erilleen rakennetut keskuslaitokset. Tällä hetkellä puhutaan inkluusiosta, eli kaikille saavutettavissa olevasta yhteiskunnasta.

Vammaiskysymykseen vaikuttaa oleellisesti se, miten yhteiskunta näkee vammaisen ihmisen ja hänen oikeutensa ihmisarvoiseen elämään. Sosiaalisesta näkökulmasta katsottuna vammaisuus on yhteiskunnan tuottamaa. Helminen (2016, 178) kuvaa Hisayo Katsuin tekemää jäsenystä, (Taulukko 1) jossa eritellään lääketieteellisen, sosiaalisen ja poliittisen mallin perusteella, miten henkilö nähdään yhteiskunnassa toimijana, mikä on tavoite ja ketkä ovat toimijoita.

Taulukko 1. Kolme tapaa lähestyä vammaisuutta (Helminen 2016)

	Medikaalinen tapa	Sosiaalinen tapa	Poliittinen tapa
Paradigma (lähestymistapa)	Positiivinen	Selittävä	Emansipatorinen (vapauttava)
Ongelman laatu	Yksilöllinen	Sosiaalinen	Kansalaisena
Vammaisen henkilö koetaan	Potilaana	Asiakkaana	Kansalaisena
Kiinnostuksen kohde	Vaurio, vika	Toiminnan vaja- vuus	Henkilön omat ko- kemukset
Toiminnan tavoite	Ekskluusio (erot- taminen)	Inkluusio (mu- kaan ottaminen)	Osallistuminen
Vammaisen henkilön asema	Objekti (kohde)	Subjekti (tekijä)	Määräävä toimija, päätöksentekijä
Ongelman ratkaisu	Lääketieteellinen hoito/ kuntoutus	Saavutettavuus- den lisääminen	Ihmisoikeuksien turvaaminen
Toiminta-alue	Terveystila	Yhteiskunta	Ihmisyys

Helminen (2016, 196) mukaan kehitysvammaisen henkilön kuuleminen palvelun-
käyttäjänä on vielä kehittymätöntä. Vieläkään ei ole täysin kokemusta siitä, mitä se

parhaimmillaan voisi olla. Tähän liittyy johtamisen haasteita ja kykyä tehdä yhteistyötä moniammatillisesti niin, että kehitysvammaisten henkilön omat arvioit ja tarpeet olisivat aidosti keskiössä. Tämän voisi mahdollistaa yhdenvertaisuutta ja voimavaroja edistävä työorientaatio sekä kyky tukea vammaisen henkilön omaa päätöksentekoa.

3.3 Ihmisoikeuksista kehitysvammaisten asumispalveluissa

Hakalan (2014, 8) tutkimus kuvaa kehitysvammaisten osallisuutta heitä koskevissa asioiden käsittelyssä ja ratkaisujen etsimisessä ”haastaviin tilanteisiin”. Lähtökohdiana tutkimuksessa on keskittyä työskentelyyn ihmisten kanssa, joilla olisi omaa halua ja valmiuksia ryhmäkotiasumista itsenäisempään asumismuotoon. Kuitenkin näiden ihmisten kohdalla tätä ei ole ollut jostain syystä mahdollista järjestää. Tutkija kertoo, miten hankkeessa on pyritty jäsentämään syitä, jotka tuottavat ”haastavia tilanteita” näiden henkilöiden palveluiden järjestämisessä.

Tutkija kuvaa lähteneensä toteuttamaan tutkimusta etnografisin menetelmin yhteistoiminnallisesti palvelujen käyttäjien kanssa. Siinä tutkitaan henkilöiden omia toimintaympäristöjä ja sosiaalisia verkostoja sekä heidän niihin liittämiään merkityksiä. Näin toimimalla on tutkimuksessa korostettu ihmisoikeusnäkökulmaa, kun toteutus tapahtuu kehitysvammapalveluissa elävien henkilöiden kanssa yhdessä havainnoiden ja dokumentoiden. (Hakala 2014, 9.)

Tutkimuksessa avataan kehitysvammapalveluiden arkea mielenkiintoisesti palvelujen käyttäjien rinnalla kulkien, sosiaalisten erojen, erilaisuuden ja eriarvoisuuden näkökulmasta. Tutkija kuvaa, miten radikaalisti erilainen näkökulma tämä on siihen nähden, mikä palvelujärjestelmän käytännöissä on edelleen vallitsevana. Lähtökohdiana tutkimuksessa on YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista. Tutkimuksen tärkeänä lähtökohtana ovat olleet myös vammaisliikkeen ja yhteiskunnallisen vammaistutkimuksen näkökulmat. Tutkimus osoittaa, että meidän tulee suunnata katse kohti yhteiskunnan rakenteiden tuottamiin esteisiin, asenteisiin ja tiedon puutteeseen, joilla konkreettisesti kavennetaan vammaisten henkilöiden kansalaisuuden ja osallistumismahdollisuuksien todentumista. (Hakala 2014, 134 – 135.)

Eriksson (2008, 168 – 171) tutkimuksessaan kartoittaa vammaisten ihmisten elinoloja näkökulmasta, miten itsemääräämisoikeus toteutuu heidän arkielämässään. Tutkija on toteuttanut tutkimuksen kvalitatiivisella teemahaastattelumenetelmällä, koska hänellä on tavoitteena kuulla vammaisten vapaamuotoinen kerronta omasta elämäntilanteestaan. Lopputuloksena on moninainen kuva ihmisistä, jotka ovat erilaisia ja jokainen oma yksilönsä. Tutkimus osoittaa, että yhteiskunta on rakentunut monelta osin ”normaalien” ja selviltä tuntuvien asioiden kuten kyvykkyyksien, taitojen ja valinnan vapauksien varaan. Tutkija on prosessin kuluessa huomannut, ettei vammaisten ihmisten tarpeita vieläkään oteta riittävällä tavalla huomioon arjen sujuvuuden kannalta. Tutkija asettaa kysymyksen, miten vammaisen ihmisen oma ääni kuuluu vai onko se parhaimmillaankin aina jonkun toisen henkilön ääni. Tutkija ottaa esille myös sen näkökulman, että asumispalveluyksiköt ovat myös työorganisaatioita, joissa arki järjestyy tiettyjen sääntöjen ja ylhäältä päin tulleiden säännösten mukaan. Tässä yhtälössä niin työntekijät kuin asiakkaatkin muodostavat arkea tietynlaiseksi ja elävät sitä samaa arkea, joissa pyritään elämäntaitojen opetteluun ja arjen hallintaan. Erilaiset säännöt muokkaavat elämää ja tekevät näin helposti omaksuttavia rutiineja.

Tutkija ottaa esille millaisissa tilanteissa vammaisen henkilön oma ääni saattaa heikentyä. Tämä käy ilmi esimerkiksi silloin, jos palveluyksikön työntekijä kertoo asiakkaan elämästä pelkkinä vessassa käynteinä. Oma ääni saattaa hiljetä myös läheisen puheessa, jossa vammaisen ihmisen arkielämä näyttäytyy nuhteettomien ja kunnollisten elämäntapojen ylläpitämisenä. Tutkimus tuo siis esille sen, että vammaisen ihmisen elämä on erilaisten valtasuhteiden läpäisemää, jolloin ihmisoikeuksia rajoitetaan niin tavallisessa arjessa kuin viranomaistenkin taholta. Vamma tai vammaisuus tekee arkea ongelmalliseksi ja muodostaa valtasuhteita sinnekin, minne niitä ei kuuluisi. (Eriksson 2008, 172.)

Mietola ym. (2013, 117 – 118) selvitystyössään tuottaa aineistoa lähitulevaisuuden kehitysvammaisten asumistarpeiden pohjaksi. Selvitystyössä on tuotu Suomen lisäksi esimerkkejä muiden maiden ratkaisuista. Tutkimuksessa jäsennettiin, millaisia käytäntöjä laitosten lakkauttaminen ja niiden korvaaminen avohuollon asumis- ja palveluratkaisuilla vaatii. Suomessa, kuten muissakin pohjoismaissa asuminen ja palvelut erotetaan toisistaan. Eli palvelujen järjestäminen perustuu siihen, että ne

olisivat muuttuviin tilanteisiin sovellettavia ja joustavia. Yhteistä Pohjoismaissa ja muissakin Euroopan maissa on se, että järjestämisvelvollisuus kehitysvammaisten ihmisten asumispalvelujen osalta on kuntatasolla ja muilla paikallisilla toimijoilla, kuten hoivayrityksillä. Palveluissa näkyy kaupallinen yritystoiminta ja samalla myös kehitysvammaisten henkilöiden ihmisoikeuksiin, itsemääräämisoikeuteen ja kansalaisuuteen on kiinnitetty huomiota kehittämällä palveluita kuten esimerkiksi henkilökohtainen budjetointi tai vastaavat järjestelmät. Tutkimuksessa kuvataan miten kunnat palveluiden tilaajina ja tuottajina ovat keskeisessä asemassa asumispalveluiden kehittämisessä. Keskiöön nousee silloin, millaisia tavoitteita kehitysvammaisten ihmisten asumiselle asetetaan. Myös erilaisten hallintoalojen välinen yhteistyö on tärkeää, koska vain yhteistyössä voidaan rakentaa uudenlaista toimintakulttuuria. Palveluntuottajilla on tässä tehtävässä myös vastuuta uusien innovatiivisten ratkaisujen tuottamisessa.

Väänänen (2014, 15, 44, 133) tarkastelee puolestaan diplomityössään, miten valtioneuvoston periaatepäätösten tavoitteet voidaan toteuttaa asuntosuunnittelun osalta. Työssä suunnitelmat pyrkii antamaan erilaisia vaihtoehtoja yksilöllisten asunusratkaisujen lisääntymiseen. Tutkija nostaa esille, miten kehitysvammaisuuden ei tulisi edellyttää välttämättä asumista muiden kehitysvammaisten kanssa. Päinvastoin, yksilöllisemmät ratkaisut ovat voineet johtaa tuentatarpeen vähenemiseen. Etenkin kehitysvamman ja mielenterveyden haasteiden omaavat henkilöt ovat saattaneet kärsiä ryhmämuotoisesta asumisesta, mikä on taas voinut johtaa konfliktitilanteisiin. Yhteisössä asuminen tulisi tutkijan mukaan olla jokaisen oma valinta. Tutkimuksessa on huomioitu myös se, miten laitosmaisuus ei ollut välttämättä kytköksissä yksiköiden kokoon vaan ennemminkin yhteisön ilmapiiriin ja toimintatapoihin.

3.4 Asukkaan aktiivinen tuki palveluyksikössä

Iso-Britanniassa USA:ssa ja Australiassa ollaan viimeisten 40- vuoden aikana menty suuntaan, missä tarjotaan kehitysvammaisille pienempiä ja yksilöllisempiä palveluja. Miettinen ja Teittinen (2013, 4) ovat osoittaneet, että arvot, joita palveluilla tavoitellaan, vaikka resurssejakin olisi käytettävissä riittävästi, eivät välttämättä to-

teudu todellisuudessa. Toteutus on puutteellista eikä periaatteita ja arvoja osata soveltaa käytäntöön. Näemmekö esimerkiksi kehitysvammaisia riittävästi yleisissä uimahalleissa, baareissa, kahviloissa, kirjastoissa ja maksamassa kassalla? Mikäli kehitysvammaisten itsenäisyys toteutuisi, niin he olisivat enemmän kokeilemassa uusia asioita ja saisivat kokea onnistumisen kokemuksia riittävän avun ja tuen avulla.

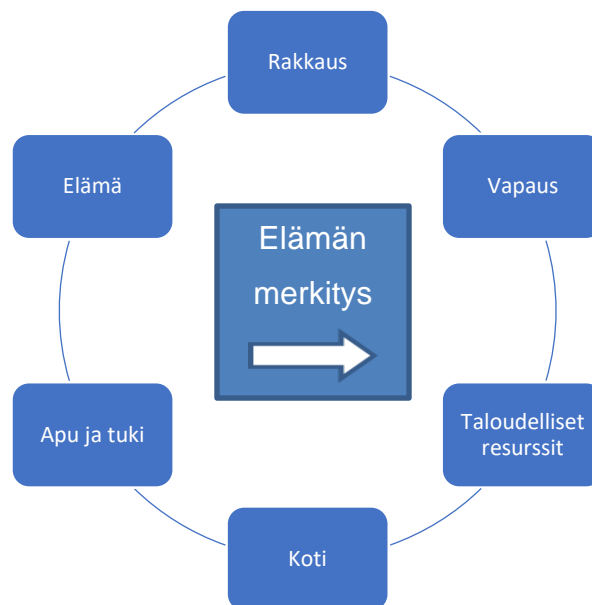
Kehitysvammaisten ihmisten elämässä tulisi olla näkyvissä palveluiden periaatteet ja arvot. Ryhmämuotoisten asumispalveluiden tutkimukset osoittavat, että suurin osa kehitysvammaisten ajasta kuluu tekemättä mitään. Hyvään elämänlaatuun kuuluu se, että voi itse päättää ja osallistua uusiin ja erilaisiin aktiviteetteihin, tutustua ihmisiin, lisätä omaa itsenäisyyttä ja yhteisöllistä osallisuutta. Nämä asiat antavat oman arvon tunnetta, auttavat ilmaisemaan meitä yksilöinä ja pysymään virkeänä. Aktiivisella tuella tarkoitetaan sellaista työskentelyä, jossa asukasta puolesta tekemisen sijaan kannustetaan tekemään asioita itse. Tavoitteena on tukea onnistunutta osallistumista merkitykselliseen toimintaan ja ihmissuhteisiin sekä käyttää osallistumiseen keinoja saavuttaa yksilölle hänen elämänlaatuun parantavia tavoitteita. (Konola ym. 2012, 9 – 29.) Esimerkiksi vaikeavammaisen kohdalla jo pelkkä kaunis hymy ja sen ottaminen huomioon yhteisössä voi olla merkityksellisyyden kokemista. Kauniin hymyn omaavalle henkilölle voidaan antaa siihen liittyviä tehtäviä, kuten palveluyksikköön tulevien vieraiden vastaanotto. Myös pyykinpesukoneen päälle laittaminen ja omien pyykkien pyörimisen seuraaminen koneessa voi olla asukkaalle tärkeä ja merkityksellinen asia.

Onnistuneen aktiivisen tuen toteutuminen vaatii myös tiettyjen perusedellytysten toteutumista johto- ja organisaatiotasolla. Mikäli ihmisiä asuu paljon samassa ympäristössä, on yksilöllisten tarpeiden ja toiveiden kunnioittaminen vaikeaa. Asumispalveluiden tulee saavuttaa myös erilaiset arjen mahdollisuudet kuten esimerkiksi esteettömät keittiöt, joita tarvitaan osallistamisen mahdollistamiseen. Asunnon sijainnin on mahdollistettava kaupassa käynti ja muiden lähiyhteisön palvelut. Henkilökuntaa tarvitaan tarpeeksi asukkaiden tarpeisiin nähden. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että jokaista asukasta varten olisi oma ohjaaja. Mikäli useampi ohjaaja avustaa useaa asukasta, tulee tuen olla johdonmukaista. Tuen ja avun tulee pohjautua asukkaan tarpeisiin ja toiveisiin. Onnistuakseen tämä vaatii jatkuvaa keskustelua ja

yhteisiä foorumeita, miten asukkaan tarpeita tuetaan parhaiten. Yksilöllisiin tarpeisiin ja toiveisiin pohjautuva tuki vaatii myös johtajuutta ja yhteistoiminnallista suunnittelua, että kaikki toimisivat samalla tavalla. Motivoitunut henkilökunta on tärkeää ja heidän on tiedettävä tarkkaan, että asukkaiden kannustaminen merkitykselliseen toimintaan on se, mitä heiltä odotetaan esimieheltä ja koko organisaation puolesta. Jos henkilökunta odottaa, että esimies arvostaa pilkun tarkkaa säännösten noudattamista, niihin myös silloin panostetaan enemmän. (Konola ym. 2012, 9 – 29.)

3.5 Asukkaan yksilökeskeinen elämänsuunnittelu palveluyksikössä

Yksilökeskeinen elämänsuunnittelu (YKS) perustuu siihen, että jokaisella asukkaalla on oikeus oman elämänsä suunnitteluun, vaikka tarvitsisikin tukea. Onnistukseen tämä tukiprosessi vaatii myös asukkaalta itseltään itsensä tuntemista. Alla (Kuvio 2) on kuvattuna ne elämän osa-alueet, joissa päätöksen- ja valinnanmahdollisuudet tulisi olla asukkaalla itsellään, että voidaan puhua täysivaltaisen kansalaisuuden toteutumisesta.

Kuvio 2. Kansalaisuuden avaimet (Duffy 2014)

Duffyn (2014) teoria pitää sisällään kansalaisuuden seitsemän eri osa-alueita. Nämä osa-alueet ovat vapaus, taloudelliset resurssit, koti, apu ja tuki, elämä ja rakkaus. Näiden osa-alueiden toteutuessa voidaan todeta, että elämässä asukkaalla

on suunta ja merkitys. Asukkaat on siirrettävä palveluiden suunnittelussa keskiöön, että olisi mahdollista löytää asukkaille ja heidän elämälleen merkityksellisiä asioita. Tämän toteutuminen edellyttää asukkaiden päätöksenteon tukemista, jossa lähi-ihmiset kannustavat, rohkaisevat ja tukevat asukkaita tekemään omaa elämää koskevia päätöksiä. Lisäksi on muistettava, että tämä vaatii monesti harjoittelua ja kärsivällisyyttä eikä tapahdu hetkessä. Oleellista on huomioida myös kommunikaation haasteisiin liittyvä tuki, mikä on subjektiivinen oikeus ja sen toteutuminen kuuluu jokaisen perusoikeuksiin (Helminen 2016, 195).

Konolan ym. (2012, 39 – 41) mukaan yksilökeskeisen elämänsuunnittelun haasteena on Suomessa edelleen kehitysvammaisten tarvitseman tuen ja avun järjestelmäkeskeisyys. Kehitysvammaisten palvelut koostuvat edelleen siitä, mitä on tarjolla ja mistä asukkailla on mahdollisuus päästä valitsemaan. Elämän suunta on näin ollen riippuvainen siitä, millaisia palveluja on tarjolla ja kehitysvammaiset ovat passiivisia palveluiden vastaanottajia päätösvallan sijaan. Joudumme vaikeiden kysymysten eteen, kun haluamme muuttaa toimintaamme yksilökeskeiseksi. Olemmeko tähän asti tehneet työn väärin? Miksi tämä tapa toimia olisi parempi? Vastakkainasettelu ei edistä ajattelutavan muutosta. On hyvä muistaa ja palauttaa mieliin historia sekä työtapojen muutos vuosikymmenten taakse. Työntekijöiden kannalta kyse on oman työn uudelleen ymmärtämisestä ja taidosta kysyä kehitysvammaisilta itseltään mikä tekee heidät onnellisiksi ja auttaa heitä menemään siihen suuntaan. Kehitysvammaisten elämässä opetuksen tavoitteiden kohteena oleminen on aika unohtaa ja pyrkiä tulevaisuudessa tasavertaiseen vuorovaikutukseen ja mahdollisuuksien rakentamiseen yhdessä asukkaiden kanssa.

3.6 Louhenkadun palveluyksikkö kehittämissympäristönä

Arjen keskiössä -hanke toteutettiin vuosina 2012–2014 Asumisen rahoitus- ja kehittämisskeskuksen (ARA), Kehitysvammaliiton ja neljän kunnan ja kolmen kuntayhtymän yhteistyönä. Seinäjoki oli yhtenä pilottikuntana hankkeessa. Tässä hankkeessa eivät vain virkamiehet ja arkkitehdit toimineet keskenään vaan itse käyttäjät olivat mukana suunnittelemassa heille tulevia palveluja. Yksittäisten asuntojen sijasta kiinnitettiin huomio lähiyhteisöjen ja asuinalueiden mahdollisuuksiin kehitysvammaisten

henkilöiden asumisen, osallisuuden ja elämisen kannalta. Toiminnan edellytyksenä oli palvelutuotannon kehittäminen ja henkilökunnan toiminnan uudelleen organisointi, jotta palvelut tukisivat yksilöllisiä tarpeita joustavasti. Tavallisen asuntokannan hyödyntäminen oli tärkeä osa hanketta. Oli tärkeää, että uudenlaisia yksilöllisempiä asumis- ja palveluratkaisuja saataisiin aikaan tulevaisuudessakin. Ne vaativat kuitenkin pitkäjänteistä ja hyvää yhteistyötä keskeisten osapuolten kesken. (Hintsala ym. 2015, 5.)

Seinäjoen pilottihankkeessa suunniteltiin asuntoverkosto Pohjan asuinalueelle, jossa Louhenkadun palveluyksikkö sijaitsee yhdessä 36 muun vuokra-asunnon kanssa. Yksikkö on noin 500 m -1 km päässä kaupungin keskustasta. Alueelta on lyhyt matka palveluihin ja vapaa-ajan toimintoihin. Alueen julkinen liikenne toimii hyvin. Mahdollisia työpaikkoja ja harrastuspaikkoja on n. 0,5–2 km säteellä runsaasti. Jokaisessa asunnossa on oma keittiö, erillinen makuuhuone ja kylpyhuone. Asunnot ovat 31–38 m² kokoisia ja talo on suunniteltu esteettömäksi. Talon yhteistilat, kuten pyykkitupa, kerhohuone ja ylimmän kerroksen saunaosasto ovat kaikkien talon asukkaiden käytettävissä, kuten myös piha-alue. Asumisyksikön palvelut tuottavat Eskoon sosiaalipalvelujen kuntayhtymä. Louhenkadun palveluyksikön asukkaille, heidän läheisilleen ja henkilöstölle järjestettiin ennen muuttoja muuttovalmennusta. (Hintsala ym. 2015, 31.)

Rakennuksen ensimmäisessä kerroksessa on asunnot kahdeksalle kehitysvammaiselle henkilölle, jotka tarvitsevat ympärivuorokautista tukea. Toisessa kerroksessa on asunnot seitsemälle kehitysvammaiselle henkilölle, jotka tarvitsevat kohtalaista tukea, mutta pärjäävät ilman yövalvontaa. Louhenkadun palveluyksikkö tuottaa palveluasumista ja tehostettua palveluasumista erityistä tukea tarvitseville aikuisille. Asumisessa korostuu tavallinen asuminen tavallisessa kerrostalossa, ei erityisyys. Asukkaat käyvät päiväaikaisessa toiminnassa, harrastuksissa ja elävät omannäköistä elämää. Asukkailla on oikeus tehdä valintoja ja päättää omista asioistaan. Yksikössä on henkilökuntaa yhteensä 13. Henkilökuntaan kuuluu palveluesimies, sairaanhoitaja, sosiaaliohjaaja, yhdeksän ohjaajaa ja kotiavustaja (Eskoo, 2019).

4 YKSILÖLLINEN TUKEA PALVELUYKSIKÖISSÄ

Tässä luvussa käsittelen yksilöllistä tukea kehitysvammaisten palveluyksiköissä laatukriteerien avulla, jotka on kehittänyt kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta. Kyseessä on epävirallinen yhteistyöverkosto, johon kuuluu kehitysvamma-alan järjestöjä ja julkisten toimijoiden edustajia. Sen tarkoituksena on edistää YK:n vammaisten ihmisten oikeuksia koskevan yleissopimuksen toimeenpanoa Suomessa ja työskennellä asumiseen liittyvien palveluiden laadukkaan järjestämisen puolesta. (Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta, 2011.)

Laatukriteereiden toteutuminen erilaisissa arkipäivän tilanteissa osoittaa, miten yksikin pieni toiminnan muutos voi olla vaikuttamassa merkittävästi henkilöiden arkeen. Laatukriteerit kuvaavat, että muutokset ovat osittain isoja ja koko toimintakulttuuriin vaikuttavia. Näin ollen muutokset eivät tapahdu hetkessä vaan vaativat aikaa ja kärsivällisyyttä. Tärkeää on pitää yllä kehittämisen ilmapiiriä, vaikka tavoitteet eivät tulisikaan kerralla valmiiksi.

4.1 Yksilöllisen tuen laatukriteerit

Laatukriteereiden tarkoitus on auttaa palveluntuottajia kehittämään omaa toimintaansa suunnitelmallisesti ja johdonmukaisesti asiakaslähtöisempään suuntaan. Painopisteenä on, että palvelut vastaavat asukkaiden yksilöllisiin tarpeisiin. Tavoitteena on suunnitella asukkaille palvelut toiveita ja tarpeita vastaaviksi, mitkä mahdollistaisivat omannäköisen elämän. Yksilöllisen tuen laatukriteerit ovat, yksilölliset palvelut, ihmisoikeuksien turvaaminen, tuettu päätöksenteko, lainmukainen kunnioittava kohtelu ja osallisuus. (Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta, 2011.)

4.1.1 Yksilölliset palvelut, ihmisoikeuksien turvaaminen ja kunnioittava kohtelu palveluyksikössä

Yksilöllisistä palveluista voidaan puhua silloin, kun asukas voi osallistua oman avun ja tuen suunnitteluun. Tähän liittyy myös avustajien hankinta, jolloin asukas on itse mukana määrittelemässä, mitä hän haluaa avustajan kanssa tehdä ja miten avustamiseen käytettävät tunnit käytetään. Yksilölliset palvelut tukevat asukkaalle tärkeiden asioiden toteutumista ja niissä osallisuuden mahdollistamista. Asukkaan palveluissa tulee ottaa huomioon yksilön elämäntyyli ja -tavat. Päivittäisissä toimissa tulee painottua asukkaiden elämäntapavalinnat eivätkä henkilökunnan työvuorot. Suunnittelu tapahtuu kuitenkin ottamalla työlainsäädännön vaatimukset huomioon. Yksilöllinen tuki mahdollistaa ulkoilun, henkilökohtaisen asioinnin ja avun vapaaajan toimintaan osallistumisen. Tukea annetaan myös kanssakäymiseen asukkaille tärkeiden ihmisten kanssa. (Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta, 2011.)

Asukkaiden itsemääräämisoikeutta tulee kunnioittaa kaikissa tilanteissa. Asukkaita ei myöskään jätetä heitteille. He eivät osaa kantaa vastuuta tekemistään valinnoista. Asukkaita on kuunneltava ja hänelle on annettava tietoa häntä itseään koskevissa asioissa. Yksityisyys on turvattava. Terveystilan ja turvallisuuden ylläpitämiseen tarjotaan apua. Mikäli henkilökunta joutuu rajoittamaan asukkaan toimintaa, perustellaan ja raportoidaan toimenpiteet asianmukaisesti ja lakia noudattaen. (Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta, 2011.)

Riittävien, asukkaiden omia valintoja kunnioittavien palveluiden tulee turvata se, että perustuslailla säädetyt perusoikeudet toteutuvat arjessa. Sosiaalihuoltolaki velvoittaa palveluntuottajia hyvään palveluun ja kohteluun. Palvelujen tulee edistää asukkaiden edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä. Asukkaiden liikkumista kotona ja lähiympäristössä ei saa rajoittaa turhaan. Turvallisuus henkilökohtainen vapaus ja koskemattomuus tulee taata. Riittävät ja omia valintoja kunnioittavat palvelut antavat asukkaille mahdollisuuden elää ihmisarvoista elämää. Myös asukkaiden toimeentulo on turvattava. Palvelujen tulee vastata yksilöllisen avun ja tuen tarvetta. (Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta, 2011.)

4.1.2 Tuettu päätöksenteko mahdollistaa itsemääräämisoikeuden palveluyksikössä

Tuettuun päätöksentekoon liittyy valintojen teko eri vaihtoehtoista ja tuen antaminen seurausten ja mahdollisten riskien ymmärtämiseksi. Asukkaille tulee antaa tietoa palveluista, niiden sisällöstä ja tavoitteista heille itselleen ymmärrettävällä tavalla, käyttäen tarvittaessa vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä. Organisaatioiden palveluprosessit tulee olla rakennettu siten, että asiakkaat voivat omien voimavarojen mukaan osallistua suunnitteluun, toteutukseen, kehittämiseen ja arviointiin. (Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta, 2011.)

Duffyn (2013, 11) mukaan, jokaisen elämään kuuluu vapaus ja oikeus tehdä omaa elämää koskevia päätöksiä, vaikka ne eivät aina olisikaan hyviä. Liian moni kehitysvammainen elää muiden odotusten ja toiveiden mukaisesti. Tuettu päätöksenteko perustuu ajatukseen, että jokaisella ihmisellä on oma tahto. Tuen tavoite on antaa ihmiselle itselleen tarvittava tieto ja avaimet tehdä itse päätöksiä. Kehitysvammaisen kohdalla itsemääräämisoikeus toteutuu tuetun päätöksenteon avulla, kun häntä rohkaistaan, kannustetaan ja autetaan ratkaisemaan vaikeita asioita. Tuetussa päätöksenteossa on luottamus lähi-ihmisiin erityisessä asemassa. Lähi-ihmisten tulee pitää omat intressit omana tietonaan ja olla mahdollisimman puolueettomia. Tuettuun päätöksentekoon kuuluu sekin, että tuettavalla on oikeus tehdä- ei niin viisaita ratkaisuja. Edunvalvojan roolissa olevan henkilön on kuitenkin huolehdittava, etteivät ratkaisut ole tuettavan edun vastaisia. Oikeus tuettuun päätöksentekoon pohjautuu YK:n vammaissopimukseen. (Kehitysvammaisten tukiliitto, 2017.)

Itsemääräämisoikeuden vahvistuminen edellyttää asukkaan omaa sitoutumista, mutta myös johdon ja lähityöntekijöiden. Uhkia ja pelkoja voi olla joskus helpompi nähdä kuin mahdollisuuksia. Voimme päästää asukkaita kokeilemaan uusia asioita luottavaisin mielin, kun yhdessä minimoimme mahdollisia riskejä. Itsemääräämisoikeuden toteutumisessa vuorovaikutuksella on merkittävä vaikutus. (Kehitysvammaisten tukiliitto, 2017.)

4.2 Asukkaan osallisuus palveluyksikössä ja lähiyhteisössä

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus edellyttää, että asukkaita kohdellaan yhdenvertaisesti muiden kanssa ja jokaisen ihmisarvoa kunnioitetaan. Asukkailla kuuluu olla oikeus valita erilaisista vaihtoehdoista, missä ja kenen kanssa asua ja kuinka asumisjärjestelyt toteutetaan (19 artikla). Asukkaat saavat tarvitsemansa palvelut, joihin kuuluu myös henkilökohtainen apu. Asumispalveluiden tuottajien tulee tuntea YK:n yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista ja noudattavat sopimusta sekä edistävät sen toteutumista käytännössä. Palvelun tuottajien tulee myös varmistaa ihmisoikeuksien toteutumisen omassa päätöksenteossään ja käytännön toiminnassään. (Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta, 2011.)

Asukkaiden saaman tuen ja palveluiden on tarjottava hänelle mahdollisuus osallistua ja toimia yhteisössään ja käyttää muiden kuntalaisten tavoin yleisiä palveluja. Hänen tulee voida asioida itse kaupassa, pankissa jne. ja saada siihen tukea ja apua. Hänen tulee voida käyttää yleisiä vapaa-aika- ja harrastuspalveluja sekä saada tarvitsemaansa tukea yhteiskunnalliseen toimintaan osallistumisessa. Hänen tulee voida tavata asuinyhteisönsä ulkopuolella olevia ystäviään ja läheisiään ja häntä tuetaan siinä. Yhteiskunnallisen osallistumisen ja sosiaalisen kanssakäymisen tukeminen on määritelty osaksi henkilökunnan työnkuvaa. Yleiset tilat ja palvelut tulee suunnitella esteettömiksi ja saavutettaviksi. Asukkailla on tarjolla riittävä määrä yksilöllisiä palveluja ja avustajia, jotka turvaavat yksilölliset mahdollisuudet osallistua. (Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta, 2011.)

Asukkaan osallisuus tarkoittaa Kosken ja Vogtin (2015, 21 – 22) mukaan jokaisen mahdollisuutta pitää huolta omasta terveydestä, koulutuksesta, työstä ja sosiaalisista suhteista. Asukkaiden osallisuus tarkoittaa myös mahdollisuutta osallistua omien palveluiden suunnitteluun, asukkaiden hyväksymistä ja hyödyntämistä. Toiminnan asukaslähtöinen kehittäminen edellyttää asukkaan osallistumista kehittämiseen tasavertaisena päätöksentekijänä. Osallisuuteen kuuluu oleellisesti myös oma vastuu toiminnastaan. Osallisuudesta ei voida puhua ilman luottamusta, vuorovaikutusta ja avoimuutta.

Ilonen (2014, 6) korostaa, että osallisuudelle voi olla monta merkitystä ja tulkintaa. Aika ja paikka, jossa eletään, vaikuttaa tulkintoihin. Palveluyksikössä osallisuus tarkoittaa asukkaan kokemusta omaan yhteisöönsä kuulumisesta ja että voi vaikuttaa itseään, lähiyhteisöään ja koko yhteiskuntaan liittyviin päätöksiin. Osallisuus voidaan nähdä myös siten, että asukas saa käyttää arjessaan omia vahvuuksiaan ja taitojaan yhteisön hyödyksi ja kokea merkityksellisyyttä. Palveluyksiköihin tarvitaan kulttuuria, missä asukkaat voivat vaikuttaa palveluiden suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Osallistumisen tulee kuitenkin perustua vapaaehtoisuuteen ja sen kuuluu olla jokaisen oma valinta. Osallisuudesta puhuttaessa on muistettava, että se lähtee arvoista ja niiden toteutumisesta arjen toiminnoissa ja kohtaamisissa. Tasavertainen vuorovaikutus on osallisuudessa kaiken perusta ja pohja. Osallisuuden toteutuessa palveluyksikön arjessa näkyy keskustelu, kuuntelu, välittäminen ja ideoiden ja ratkaisujen etsiminen yhdessä asukkaiden kanssa arjen erilaisiin pulmatilanteisiin. Jokaisella saa olla oma mielipide eikä toisten puolesta oleteta asioita. Osallisuuden toteutuessa asukkaiden mielipiteitä arvostetaan ja asukkaiden kanssa tietoa vaihdetaan tasavertaisesti.

5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Tässä luvussa kuvaan opinnäytetyöni kehittämistoiminnan metodologisia lähtökoh-
tia ja perustelen niiden valintaa. Toikon ja Rantasen (2009, 35) painottamana vas-
taan tässä luvussa seuraaviin kysymyksiin. Millaisena opinnäytetyöni todellisuus
nähdään, millaista tietoa pyritään tuottamaan, millaisesta intressistä käsin tietoa läh-
den tuottamaan ja millainen luonne kehittämisellä on?

5.1 Tutkimuksellinen kehittäminen

Tieteellisestä tutkimuksesta puhuttaessa tulee uusi tieto tuottaa teorian avulla, jol-
loin voidaan puhua myös teoreettisesta lähestymistavasta. Teoriat ja käsitteet eivät
ole käytännöstä kaukana, vaan niiden välillä on jännitettä. Tutkimusten avulla aikai-
sempia teorioita voidaan esimerkiksi uudistaa ja täsmentää tai kehitetään täysin uu-
sia käsitteitä. Teoreettisen viitekehyksen ja käsitteiden avulla asetetaan tutkimuk-
selle ikään kuin raamit. (Vilkkä 2005, 25.)

Opinnäytetyöni sisältää sekä tutkimusta että kehittämistä. Toikon ja Rantasen mu-
kaan (2009, 22, 90 – 113) tutkimuksellinen kehittämistoiminta muodostuu toimin-
nasta, jossa käytännön ongelmat ja kysymykset ohjaavat tiedon tuottamista ja tietoa
tuotetaan aidoissa toimintaympäristöissä. Tutkimuksellisessa kehittämistoimin-
nassa tavoitellaan muutosta ja samalla siinä tavoitellaan perusteltua tiedon tuotta-
mista tiettyjä tutkimuskysymyksiä ja menetelmiä apuna käyttäen. Opinnäytetyöni
painopiste on kehittämistoiminnassa, koska pyrin kehittämään yhdessä eri toimijoi-
den kanssa hyviä toimintaperiaatteita edistämään yksilöllistä asumista. Kehittämis-
toiminnassa kerätty tieto on käytännöllistä ja sen tehtävä on tukea kehittämistä. Ny-
kyään osallisuudesta on tullut osa kehittämistoimintaa ja esimerkiksi asiakkaiden ja
työntekijöiden osallistaminen nähdään hyödylliseksi. Oma roolini opinnäytetyössäni
oli kehittäjä- työntekijä, joka kehitti omaa työyhteisöään ja keräsin ja analysoin tie-
toa. Lisäksi opinnäytetyössäni on tavoite kannustaa työyhteisöä ja asiakkaita muu-
tokseen. Toimin tutkimuksessa ikään kuin muutosagentin roolissa, jonka tavoite on
vaikuttaa kohdeympäristössä (Ojasalo ym. 2009, 70).

Toikko ja Rantanen (2009, 36) korostavat myös, että tutkimuksellinen kehittäminen vaatii kehittämistoiminnan lähestymistavan määrittelyä. Opinnäytetyötäni voi tarkastella konstruktionistisesta lähestymistavasta käsin, koska siinä todellisuus muodostetaan sosiaalisissa prosesseissa. Siinä ihmiset ovat riippumattomia sosiaalisista tasoista ja kaikkien antama tieto on yhtä merkityksellistä. Konstruktionistisesta lähestymistavasta tarkasteltuna organisaation johto, asiakkaat ja työntekijät voivat omata hyvinkin erilaisia kehittämistodellisuuksia. Kehittämistoiminnassa pyritään löytämään yhteinen, kaikkia erilaisia tahoja selkeyttäviä toimintaperiaatteita. Opinnäytetyössäni konstruktionistinen lähestymistapa ilmenee, kun tavoitteena on saada yhteiskunnalliset vaatimukset, eli valtakunnalliset laatuksiteerit yksilöllisestä asumisesta ja arkipäivän todellisuus kohtaamaan päivittäisissä tavoissa toimia palveluyksiköissä.

Ojasalon ym. (2009, 38) mukaan konstruktiivisesta lähestymistavasta käsin tavoitellaan käytännön ongelman ratkaisua esimerkiksi uuden konkreettisen tuotoksen, kuten suunnitelman tai käsikirjan kehittämällä. Tavoite toimintaperiaatteiden kehittämiseksi edistää yksilöllistä asumista puoltaa näin ollen myös konstruktiivista lähestymistapaa, kun muutos kohdistuu konkreettiseen kohteeseen. Tavoite liittää konkreettisesti toimintaperiaatteet organisaation perehdytysprosessiin, vahvistaa konstruktiivisen lähestymistavan soveltumista myös opinnäytetyöhön perustellusti.

Opinnäytetyössäni olin kiinnostunut kuulemaan asiakkaiden kokemuksista yksilöllisistä asumispalveluista ja siitä, miten niitä voitaisiin kehittää. Myös työntekijöiltä olin kiinnostunut kuulemaan, millaiset asiat edistävät tai estävät yksilöllisyyden toteutumista palveluyksikössä. Tällaista lähestymistapaa voi kuvailla opinnäytetyössäni praktiseksi. Siinä asiantuntijat ja kohderyhmä ovat yhdessä mukana kehittämistoiminnassa ja toimivat myös vastavuoroisesti. Praktisessa lähestymistavassa tutkija ja tutkimuksen jäsenet tunnistavat yhdessä haasteita ja niiden taustalla vaikuttavia tekijöitä. Toiminnan tavoitteena on, että toimijat oppisivat laajentamaan käsitystään ja toimintaan uudella tavalla tai tulla enemmän tietoisemmaksi toiminnastaan ja sen vaikutuksista. Praktista lähestymistapaa puoltaa näin ollen myös asiakkaiden teemahaastattelut ja työntekijöiden Focus-ryhmähaastattelut. Praktisessa lähestymistavassa korostuu prosessimainen luonne ja joustavuus ja avoimuus erilaisille tulkinnoille. Tämä toteutui opinnäytetyössäni siltä osin, että se muotoutui ja korjaantui

prossin edetessä. (Toikko & Rantanen 2009, 46.) Kehittämistoiminnassa tapahtuneet muutokset ovat vaatineet itseltä kykyä sietää epävarmuutta ja ristiriitoja. Oma rooli on ollut myös olla enemmän ikään kuin vastuussa prosessista eikä toimia asiantuntijana.

Opinnäytetyössäni on näkyvissä käyttäjä- ja toimijälähtöisyyden luonne. Siinä käyttäjiltä (palveluyksikön asukkaat) ja toimijoilta (palveluyksikön työntekijöiltä) kerättiin tietoa ja käytettiin sitä palvelun kehittämiseksi vastaamaan paremmin käyttäjien tarpeita. Opinnäytetyössäni ymmärrys asiakkaiden ja työntekijöiden kokemuksista ja tarpeista ohjaa kehittämistoimintaa ja heille annettiin ääni ja he tulivat kuulluksi. Opinnäytetyössäni päävastuu on kuitenkin ollut kehittäjällä eli itselläni. (Toikko & Rantanen 2009, 97.)

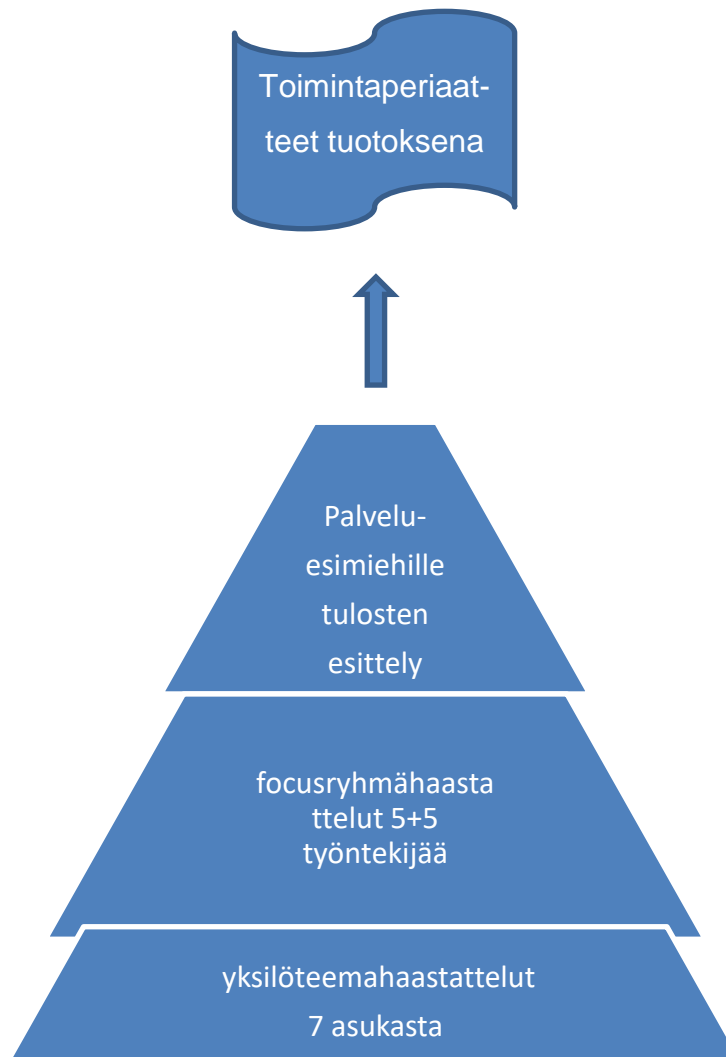
5.2 Opinnäytetyötä tukevat menetelmät

Opinnäytetyöhöni valitsin laadullisen lähestymistavan ja tiedonsaannin menetelminä käytin yksilöllisiä teemahaastatteluja ja focusryhmähaastatteluja. Laadullinen lähestymistapa näkyy siinä, kun tavoitteenani on kuvata todellista elämää. Siinä tutkittava kohde on valittu tarkoin harkiten sellaiseksi, josta kaivataan lisää tietoa. Tyyppillistä on, että tutkija voi olla lähellä ja myös itse osallistua toimintaan. Tutkija tekee ilmiöstä lopuksi tulkintoja, jotka ovat perusteltavissa. (Ojasalo ym. 2009, 94.) Hirsjärven (2008, 35) mukaan laadullinen tutkimus antaa haastateltaville mahdollisuuden tuoda esille itseään koskevia asioita mahdollisimman vapaasti. Tällöin ihmiset toimivat tutkimuksessa merkityksiä luovina ja aktiivisina. Haastattelun valinta on perusteltua silloin, kun jo ennalta tiedetään, että tutkittava aihepiiri voi tuottaa monita hoista ja moniin suuntiin viittaavia vastauksia. Laadullisella lähestymistavalla on mahdollisuus tavoittaa ihmisen merkitykselliseksi koettua asiaa, mikä liittyy elämässä pidemmälle aikajaksolle (Vilka 2005, 96). Omassa haastattelutilanteessa luotettavuutta on saattanut heikentää haastateltavien taipumus antaa niin sanotusti sosiaalisesti suotavia vastauksia (Hirsjärvi 2008, 35).

5.2.1 Bikva- asiakaslähtöinen arviointi

Opinnäytetyössä sovelsin Bikva-asiakaslähtöistä arviointimallia. Bikva-mallin pääpiirteisiin kuuluu, että suunta on alhaalta ylöspäin, eli asiakkailta päättäjille. Bikva-mallissa on neljä eri vaihetta, joihin kuuluvat: asiakkaiden ryhmähaastattelut, kenttätöntekijöiden ryhmähaastattelu, johdon ryhmähaastattelu ja poliittisten päättäjien ryhmähaastattelu. Mallissa jokaiselle eri vaiheelle esitellään heidän toimintatapaan koskeva palaute. Tavoitteena on saattaa kyseenalaiseksi käytössä olevia toimintatapoja tai käytäntöjä. Mallin hyviin puoliin kuuluu se, että eri tasojen välille haetaan yhteistä ymmärrystä. (Krogstrup 2004 15 – 16, 20.)

Olen opinnäytetyössäni soveltanut Bikva-mallia edeten vaiheittain tasolta toiselle. Kuvio 3 havainnollistaa vielä tarkemmin prosessiani. Ensimmäisessä vaiheessa toteutin asiakkaiden yksilölliset teemahaastattelut seitsemälle asukkaalle. Toisessa vaiheessa pidin työntekijöille kahtena eri ajankohtana focusryhmähaastattelut. Molempiin ryhmiin osallistui viisi työntekijää. Kolmantena vaiheena esittelen tulokset tuki- ja osaamiskeskuksen palveluesimiehille Power point- esitelmän avulla. Esittelen tulokset esimiehille vasta tämän opinnäytetyön raportointivaiheen jälkeen keväällä/kesällä 2019. Opinnäytetyön tarkoituksena minulla on kehittää palveluyksiköiden käyttöön toimintaperiaatteita, jotka edistävät yksilöllistä asumista. Toimintaperiaatteet on mahdollista liittää osaksi koko tuki- ja osaamiskeskuksen perehdytysohjelmaa. Krogstrupin (2004, 25) mukaan Bikva-mallin yksi este on, miten varauksellisesti kenttätöntekijät suhtautuvat siihen, miten heille esitellään asiakkaiden tulintoja heidän toimintatavoistaan. Omassa opinnäytetyössäni en ollut käsitellyt asiakkaiden tuottamaa aineistoa ennen focusryhmähaastatteluja, joten tämä ei ole voinut vaikuttaa kenttätöntekijöiden varauksellisuuteen.

Kuvio 3. Opinnäytetyön kuvaus Bikva- mallia soveltaen (Krogstrup 2004)

5.2.2 Yksilölliset teemahaastattelut asukkaille ja aineiston käsittely

Valitsin asukkaiden (n=7) haastattelumetodiksi yksilölliset teemahaastattelut. Päädyin tähän valintaan, koska oletukseni oli saada tällä metodilla parhaiten aineistoa. Vallin ja Aaltolan (2015, 27) mukaan teemahaastattelut ovat ikään kuin keskusteluja, mutta rajattuja tutkijan aihepiiriin. Teemahaastattelulle ominaista on, että teemat ovat mietittyinä etukäteen. Haastattelijan tehtävänä on varmistaa, että kaikkien haastateltavien kanssa käydään samat asiat läpi, mutta järjestys ja kysymysten esittämisen tyyli ei tarvitse olla samanlainen. Käsiteltävät kysymykset ovatkin enemmän haastattelijan tukilista kuin valmiit kysymykset.

Päädyin menetelmään myös sen vuoksi, koska halusin tehdä tilanteesta mahdollisimman miellyttävän ja muistuttamaan enemmän keskustelua kuin virallista haastattelua. Vallin ja Aaltolan (2015, 35) mukaan teemat voivat olla muokattuna intuition tai kirjallisuuden mukaan. Valitsin työssäni jälkimmäisen vaihtoehdon ja muokkasin teemat kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunnan laatimien laatusuosituksen mukaan. Olennaista teemoja miettiessä on muistaa myös tutkimusongelma, jonka olen ottanut huomioon kysymyksiä laatiessani. Pidin todennäköisenä, että tämänkaltaisen haastattelumetodi sopisi aiheeseeni parhaiten. Minulla oli hyötyä siitä, että tunsin haastateltavat etukäteen. Tämän vuoksi pystyin tekemään olettamuksia parhaiten sopivasta metodista. Olin tyytyväinen valintaani, koska se mahdollisti mielestäni hyvin keräämään mahdollisimman kattavan aineiston ja haastateltavat toivat hyvin kokemuksiaan esille. Teemahaastattelun aihepiirien ja kysymysten muodon ja järjestyksen laatimisessa käytin avuksi yksilöllisen asumisen tuen laatukriteerejä. (Liite 3)

Käytin harkintaani valitessani haastateltavia ja valintaan vaikutti haastateltavien kyky ilmaista itseään. Hirsjärven ja Hurmeen (2008, 48) mukaan yhteisen kielen merkitys haastatteluissa korostuu. Koin kehitysvammaisten haastattelun vaativan minulta enemmän suunnittelua ja tein yhden koehaastattelun ennen varsinaista haastattelua. Sen pohjalta tein muutamia muokkauksia lomakkeeseen. Haastateltavilla oli kaikilla lievää viestintään liittyvää rajoittuvuutta, mutta kaikki ilmaisivat itseään puheella sujuvasti. Enemmän rajoittuneisuus näkyi haastateltavien kohdalla kykyyn reagoida toisen ihmisen viestintään ja puheen ymmärtämiseen. Kiinnitin haastattelussa erityistä huomiota omaan tapaani olla vuorovaikutuksessa ja esitin kysymyksiä selkokielellä sekä välttelin monimutkaisia lauserakenteita. Haastattelujen äänittäminen koitui myös hyväksi ratkaisuksi. Se mahdollisti kysymyksiin vastaamisen tarkastelun myöhemmin. Kaksi haastateltavaa kieltäytyivät äänittämisestä ja silloin käytettävissä oli ainoastaan haastattelun yhteydessä laaditut vihkomuistiinpanot.

Sovin haastattelut sellaisiin ajankohtiin, joissa pyrin välttelemään kiireen tuntua. Aluksi kävin kaikkien haastateltavien kanssa läpi, että miksi haastattelu tehdään ja mitä sillä tavoitellaan. Lisäksi painotin kaikille haastattelujen luottamuksellisuutta, osallistumisen vapaaehtoisuutta ja mahdollisimman avointa ja rehellistä ilmapiiriä.

Kuulan (2006, 89) mukaan luottamuksellisuus tarkoittaa lupauksia, joita aineistonkäytöstä tehdään. Asukkaat allekirjoittivat itse suostumuksensa haastatteluille ja antoivat luvan äänittää haastattelut. Jouduin pohtimaan sitä, että pitäisikö minun pyytää myös edunvalvojilta allekirjoitus. Päädyin ratkaisuun, että pyydän vain asukkailta suostumukset, koska he ovat aikuisia ihmisiä ja voivat itse päättää osallistumisestaan tutkimukseen. Keskustelin varmuuden vuoksi asiasta myös esimieheni kanssa ja hän antoi tukensa päätökselleni. Kerroin, että hävitän aineiston opinnäytetyöni tarkastuksen jälkeen.

Haastattelupaikkana oli asiakkaiden omat asunnot, jotka ovat tilana oletettavasti turvallinen ja miellyttävä ympäristö. Valli ja Aaltola (2015, 30) ovat todenneet, että haastattelupaikalla voi olla paljonkin merkitystä sen onnistumisen kannalta ja kotona tehtävällä haastattelulla on suuremmat mahdollisuudet onnistua. Haastattelutilanteesta on suositeltu rakentamaan mahdollisimman rauhallinen, että keskittyminen säilyy haastattelussa. Haastattelutilanteet jännittivät osaa asukkaista, joten aloitin haastattelun keskustelemalla aluksi aivan muista asioista. Tämä auttoi ja vuorovaiikutustilanne oli rentoutunut. Etenin haastattelussa haastateltavien ehdoilla ja kesken haastattelun saatoimme esimerkiksi katsella valokuvia tai keskustella jostain aivan muusta asiasta kuin käsiteltävistä teemoista. Olin varannut tähän aikaa, koska koin näin toimimalla saavuttavani parhaimman mahdollisen lopputuloksen. Asukkaat yllättivät minut, kuinka monipuolisesti ja laajasti he vastasivat kysymyksiin. Oma elämää ja arkea koskevia teemoja on toisaalta helppoa ja luonteva käsitellä.

Haastattelut kestivät noin tunnin ja litteroitua tekstiä asiakashaastatteluista kertyi yhteensä 18 A4 liuskaa rivivälillä 1 ja fonttina oli Calibri 11. Hirsjärven (2008, 185) mukaan laatua parantaa se, että haastattelut litteroidaan mahdollisimman nopeasti. Haastattelut litteroin aina viikon kuluessa haastatteluista. Hyvä tieteellinen käytäntö tarkoittaa, että noudatetaan eettisesti kestäviä, tiedeyhteisön hyväksymiä tiedonhankintamenetelmiä. Tutkimus on myös suunniteltava, toteutettava ja raportoitava huolellisesti. (Viikka 33 – 34.) Näin ollen olen opinnäytetyössäni kuvannut suhdetani haastateltaviin ja tutkittavaan asiaan, mutta samalla varjellut ja kunnioittanut haastateltavia.

Ojasalon ym. (2009, 99) mukaan sisällönanalyysi alkaa lukemalla litteroitua tekstiä yhä uudelleen ja se pyritään luokittelemaan sekä löytämään yhteyksiä käytettyyn

teoriaan ja tutkimuskysymyksiin. Olin muodostanut haastattelukysymykset pohjaten tutkimuskysymyksiin. Mikäli eri ilmiöitä on useita, voidaan ne esittää yhteisesti taulukossa. Hirsjärvi ja Hurme (2008, 143) myös kuvaavat, että analyysin vaiheisiin kuuluu erittely ja aineiston luokittelu, joiden avulla hahmotellaan kokonais kuvaa tutkittavasta ilmiöstä. Aloitin alleviivaamalla asiakkaiden haastatteluista alkuperäisilmauksia ja tein taulukon, johon kirjasin alkuperäisilmaukset. Samalla aloitin kirjaamaan pelkistettyjä ilmauksia, joita tuli yhteensä 26 kappaletta. Näistä pelkistetyistä ilmauksista muodostin yhdistelemällä alateemoja ja näistä alateemoista yhdistelin yläteemoja. Yläteemat muodostivat lopuksi pääteemat, joiden pohjalta loin neljä yhdistävää teemaa, jotka olivat; yksilöllisyys, osallisuus, itsemääräämisoikeus ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen. Olen kuvannut esimerkin analyysistä taulukossa 2. Sisällön analyysissä etsitään aineistosta logiikkaa pelkistämällä ja jätetään myös huomiotta tutkimuskysymysten kannalta epäoleellinen informaatio. (Vilka 2014, 140.)

Taulukko 2. Esimerkki asukkaiden tuottaman aineiston analyysistä

Alkuperäisilmaisu	Pelkistys	Alateema	Yläteema	Pääteema	Yhdistävä teema
<i>"Se toteutui se mun toive. Kyllä musta tuntuu, että on muutenkin kuunneltu ja sillä tavalla, jos oon esittänyt toiveita, sil-lai ihan kivasti."</i>	Kuuntelu	Toiveiden ja tarpeiden huomioiminen	Vaikuttaminen omaan elämään	Onnistunut vuorovaikutus	Yksilöllisyys
<i>Ohjaaja vaan sanoi, että nyt mennään ja sun pitäis..Se tuntui aivan hyvältä..Siitä tulee hyvä mieli, kun saa näyttää (mitä osaa)</i>	Saada näyttää taito	Voimavarojen vahvistaminen	Tasa-arvon tunne	Onnistunut osallistuminen merkitykselliseen toimintaan	Osallisuus
<i>(Päätöksenteko) "Se on joskus sellainen mutkikas juttu, ettei oikein tiedä kuinka päin pitäisi olla. Pitää itse miettiä, mutta ohjaajienkin pitää olla siinä. Yksin ei voi tehdä mitään. Ohjaaja auttaa sanomaan, mikä on homman nimi ja tulee niin kuin mukaan juttuun."</i>	Miettiä yhdessä	Riskien ymmärtäminen	Itsetunto kasvaa vastuun ja onnistumisten avulla	Kansalaisuus ja yhdenvertaisuus	Itsemääräämisoikeus
<i>"Ohjaajan kanssa juttelu helpottaa. Se keventää ja helpottaa oloa, kun saa jutella. Luotan täällä ohjaajiin ja niille on helppo puhua. Juttelin toisellekin ohjaajalle ja sekin ymmärsi."</i>	Luottamus	Mahdollisuus luottamukselliseen keskusteluun	Yksityisyyden kunnioittaminen	Turvallisuus, vapaus ja tuki	Ihmisoikeuksien kunnioittaminen

Krogstugin (2004, 21) mukaan BIKVA-mallin seuraavassa vaiheessa on työntekijöiden haastattelut ja osallistaminen. Etenin seuraavaksi tähän vaiheeseen opinnäytetyössäni. Poikkeuksena kuitenkin oli se, että en esittänyt asukkaiden antamaa palautetta työntekijöille.

5.2.3 Focus-ryhmähaastattelut työntekijöille ja aineiston käsittely

Työntekijöille tein focusryhmähaastattelut syksyllä 2018 kahdessa eri ryhmässä. Kaskiharjun ym. (2006, 10) mukaan onnistuneen focusryhmähaastattelun edellytys on ryhmän jäsenten yhteinen tietämys käsiteltävään aiheeseen. Ihanteellinen ryhmän koko on 4-8 henkilöä. Molemmissa ryhmissä oli haastateltavana 5 työntekijää ja kaikki työskentelivät palveluyksikön ohjaajina. Focusryhmähaastattelussa

Taulukko 3. Esimerkki työntekijöiden tuottaman aineiston analyysistä

Alkuperäisilmaisu	Pelkistys	Alateema	Yläteema
<p>"Pitää aina ajatella niin kuin sitä koko ryhmää"</p> <p>"Ajanpuute on yksi rajoittava tekijä"</p> <p>"Me ollaan myös itse totuttu tekemään asiat tiettyssä järjestyksessä ja olen alkanut yrittää kuunnella asukkaita eri tavalla, eikä niin mikä minulle työntekijänä olisi helpoin tapa"</p> <p>"Meneekö kiire ja aikataulut asukkaitten tärkeiden asioiden edelle?"</p> <p>"Joskus sanon asukkaalle, että syö sitten kun haluat, jätän sulle ruokaa"</p> <p>"Mehän ne raamit luodaan"</p> <p>"Ryhmässä on myös niitä, joiden tarpeet on niin paljon suuremmat"</p> <p>"Myös asukkaiden väliset tasoerot vaikuttaa"</p> <p>"Meillä ohjaajillakin voi olla ihan erilaiset mielipiteet, mutta kyllä me puhutaan tosi paljon ja tehdään päätöksiä yhdessä. On kauhean tärkeä keskustella näistä asioista. Muuten vois tulla riittämättömyyden tunnetta "</p> <p>"Pitää miettiä, että mitä ja missä puhutaan asiakkaiden asioista, kun kaikki on avointa tilaa se haastaa"</p> <p>"Että onko se henkilökunta, joka määrittelee minne mennään vai asukas itse"</p>	<p>Ryhmän koko vaikeuttaa</p> <p>Asiakkaiden erilaiset tarpeet</p> <p>Kiire ja priorisointi</p> <p>Arkirythmi</p> <p>Kuka päättää, henkilökunta vai asukas?</p> <p>Yksityisyyden suoja</p>	<p>Resurssit</p> <p>Erilaiset toimintakäytännöt</p>	<p>toiminnan ja työtapojen jatkuva arviointi</p>

6 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET JA TOIMINTAPERIAATTET

Tässä luvussa käyn läpi aineiston analyysiin perustuen asukashaastatteluista saadut tulokset ja työntekijöiden focusryhmistä saadut tulokset. Tuon esille myös haastateltavien kertomia suoria lainauksia. Lopuksi kokoan tulokset toimintaperiaatteiksi, jotka voidaan liittää osaksi tuki- ja osaamiskeskuksen perehdytysohjelmaa.

6.1 Asukkaiden näkemyksiä yksilöllisen asumisen kehittämisestä

Tässä alaluvussa kuvaan asukkaiden haastattelujen tuloksia. Asukkaiden haastattelujen analyysin mukaan olen muodostanut neljä yhdistävää teemaa, ne ovat yksilöllisyys, osallisuus, itsemääräämisoikeus ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen. **Yksilöllisyyden** asukkaat kokivat työntekijöiden toiminnassa ja tavassa puhua, kuunnella, kannustaa, rohkaista ja antaa mahdollisuuksia vaikuttaa palveluyksikön toimintaan. Tärkeänä koettiin myös avun saaminen ja tieto siitä, että ohjaajat ovat tarvittaessa saatavilla ja tukena arjessa myös epäonnistumisen hetkellä.

Saan kyllä ohjaajalta apua, kyllä mä varmaan saan aina jos mä vaan kysyn. Ohjaajille on helppo puhua, kun ne on täällä töissä. Se auttaa mua.

Asukkaat toivoivat, että heidät kohdataan tasa-arvoisesti aikuisina ja heihin uskotaan. Työntekijöiden ja asukkaiden välinen vuorovaikutus korostui asukkaiden haastatteluissa ja tärkeänä koettiin, että omista murheista ja huolista voi puhua ohjaajille luottamuksellisesti. Vaikka aikaa ei heti olisikaan, niin tieto myöhemmästä ajankohdasta myös riitti. Tällöin tulee kokemus siitä, että oma asia on merkityksellinen ja tärkeä. Omaan elämään ja ympäristöön vaikuttaminen korostui ja tarve tuoda itselle tärkeitä asioita esille. Auttaminen omien unelmien toteutumisessa ja niihin uskominen koettiin tärkeäksi.

Kyllä mua yleensä niin kuin kuunnellaan, tai ainakin mulla on tunne siitä. Sitten ne aina kyselee, kuinka mulla menee. Ihan mukavalta se tuntuu. Yhteen muutostakin on juteltu. Se olis mun haave.

Osallisuutta asukkaat kuvasivat osallistumalla uusiin harrastuksiin, oman itsenäisyyden kasvamisella ja tavasta vaikuttaa omaan yhteisöön ja siellä toimintaan. Haastateltavat kuvasivat, miten osallisuudesta tuli merkityksellinen olo ja tunne siitä, että osaa itse, pystyy ja kykenee, eli itsetunto kasvaa ja vahvistuu. Asukkaat kuvasivat, miten onnellisuutta lisäsi toiminta, jossa he saivat olla aktiivisesti mukana eikä olla vain pelkän passiivisen palvelun vastaanottajan roolissa.

Pitää olla mukana tekemäs salaattia, se on hyvä. Se on hyvää vaihtelua ja virkistää, ku ei aina viitti täällä kämpäs olla.

Asukkaille oli tärkeää, että toiminnan luonne oli sellaista, missä he saavat käyttää omia vahvuuksiaan tai toiminta on muuten heille tärkeää. Asukkaat toivat esille, miten tärkeää on saada käyttää kykyjään ja taitojaan muiden hyväksi. Tällaisen toiminnan kautta voi saada kokemuksen olevansa arvostettu ja tärkeä. Laadukkaaseen asumiseen kuuluu myös mahdollisuus voida vaikuttaa yhteisön toimintaan ja asioihin. Haastattelut toivat esille senkin seikan, että asukkaat voivat tarvita paljonkin tukea voidakseen käyttää kapasiteettiaan ja saada onnistumisen kokemuksia.

Ohjaaja vaan sanoi, että nyt mennään ja sun pitäis soittaa musiikkia. Se tuntui aivan hyvältä kun toiset tanssi ja sanoi, että annapa tulla sitä musiikkia. Siitä tulee hyvä mieli, kun saa näyttää millainen soittaja mä oon.

Osallistuminen ympäröivään yhteiskuntaan oli myös tärkeää asukkaille. Tämä tarkoittaa asukkaille yhdenvertaisia oikeuksia ja tasa-arvoa. Voi osallistua esimerkiksi seurakunnan jumalanpalveluksiin, käydä kirjastossa, valita oman luottokampanjan ja käydä äänestämässä. Palveluyksikön sijainnille annettiin arvoa ja sen hyödyistä ja myönteisistä vaikutuksista elämäänsä asukkaat kertoivat haastatteluissa. Moni asukas myös vertasi sijaintia entiseen asuinpaikkaansa, josta osallistumisen mahdollisuudet olivat heikommät ja kertoivat elämänlaatunsa muuton jälkeen parantuneen.

Tästä on lyhyt matka joka paikkaan ja pääsee osallistumaan helpommin. Linja-autotkin kulkee tuosta vierestä.

Itsemääräämisoikeutta haastateltavat kuvasivat konkreettisilla omaa elämää koskevilla päätöksillä. Haastateltavat esimerkiksi kuvasivat, kuinka tärkeää on päättää

itse mitä syö, koska menee nukkumaan ja miten tai koska siivoaa oman asunnon. Haastatteluissa korostui, miten asukkaat kokevat omaavansa oikeuden ja tahdon tehdä itse omaa elämää koskevia päätöksiä.

Päätän itse mitä ostan jääkaappiin; leipää, jogurttia, mehua, tomaattia, kurkkua, hedelmiä ja keksiä. Ja saa ottaa itse oman kupin omasta kaapista, minkä haluaa.

Haastatteluissa toisaalta tuli esiin myös epävarmuudet ja tarve saada muilta ihmisiltä tukea omaan päätöksentekoon. Valintojen tekeminen voi olla hyvinkin vaikeaa, erityisesti henkilöille, jotka ovat tottuneet siihen, että valinnat tekevät joku muu heidän puolestaan.

(Päätöksenteko) Se on joskus sellainen mutkikas juttu, ettei oikein tiedä kuinka päin pitäisi olla. Pitää itse miettiä, mutta ohjaajienkin pitää olla siinä (auttamassa). Yksin ei voi tehdä mitään. Ohjaaja auttaa sanomaan, mikä on homman nimi ja tulee niin kuin mukaan juttuun.

Haastateltavat kuvasivat erityisesti uusia tilanteita tai erilaisia isoja elämänmuutoksiin liittyviä tapahtumia, joissa tuen ja avun tarve korostuu. Elämänmuutostilanteet voivat olla esimerkiksi muutto, eläkkeelle jääminen tai vaikka kihloihin meno. Haastateltavat kertoivat, miten rohkaisu, tuki ja kannustus koettiin tällöin erityisen tärkeäksi. Haastateltavat kuvasivat, miten pienissä elämän arkisissa asioissa työntekijät auttavat heitä tekemään päätöksiä antamalla tietoa ja auttamalla ymmärtämään vaikeita asioita. Toisaalta elämän suurissa asioissa ja elämänmuutoksiin koskevissa kysymyksissä myös tuen antajan vastuu kasvaa suureksi, jota pohdittiin taas työntekijöiden focusryhmä haastatteluissa.

Pitää olla ohjaajan kanssa tekemässä päätöksiä. Yksin ei voi tehdä. Joitakin vaihtoehtoja pitäisi tehdä ja joskus se on silti vaikeaa. Silloin me siitä asiasta ohjaajan kanssa juteltiin ja se auttoi, että nyt päätös on sitten tehty. Ja hyvä päätös siitä sitten tuli.

Ihmisoikeuksien kunnioittaminen tuli esiin haastatteluissa yksityisyyden kunnioittamisen muodossa. Haastateltavat kokivat, että heitä kohdeltiin hyvin ja arvostavasti palveluyksikössä. Heidän kanssaan keskusteltiin mieltä painavista asioista, autettiin tarvittaessa ja haastateltavat kokivat, että ohjaajilla oli aikaa heille. Haastateltavat

kuvailivat vuorovaikutusta työntekijöiden välillä luottamukselliseksi ja kertoivat, miten helppoa on puhua myös kipeistä ja vaikeista asioista. Haastateltavat kokivat, että heidän asiansa olivat tärkeitä, he tulivat hyväksytyksi ja työntekijät olivat kiinnostuneita heistä. Haastateltavat kuvailivat myös turvallista ja luottamuksellista ilmapiiriä, minkä kokivat vallitsevan palveluyksikössä.

Kun saa jutella ohjaajan kanssa, niin olis kuin kivi poistunut sydämeltä. Sillä vaan helpotti.

Ohjaajan kanssa juttelu helpottaa. Se keventää ja helpottaa oloa, kun saa jutella. Luotan täällä ohjaajiin ja niille on helppo puhua. Juttelin toisellekin ohjaajalle ja sekin ymmärsi.

Haastateltavat toivat esille, että omassa asunnossa on mahdollisuus olla omassa rauhassa. Yhteiset tilat haastateltavat kokivat pääsääntöisesti rauhattomiksi. Haastateltavat toivat esille, miten ei aina jaksaa olla vuorovaikutuksessa naapureiden kanssa ja kaipuu omaan rauhaan oli lähes jokaisella haastateltavalla. Toisaalta tähän omaan rauhaan koettiin palveluyksikössä olevan hyvät edellytykset.

Aina ei jaksaisi kuunnella naapuria. Oon sitten täällä omassa asunnossa ja kuuntelen musiikkia. Tänne ei kuulu meteli samalla lailla kuin vanhassa paikassa. Tänne ei kuulu mitkään äänet tuolta käytävältä ja saa olla ihan rauhassa ja vapaasti.

6.2 Työntekijöiden näkemyksiä yksilöllisen asumisen edistämisestä

Tässä alaluvussa kuvaan työntekijöiden focusryhmähaastattelujen tuloksia. Työntekijöiden focusryhmähaastattelujen perusteella olen muodostanut kolme yläteemaa, jotka mielestäni kuvaavat hyvin työntekijöiden vastauksia. Nämä yläteemat ovat toiminnan ja työtapojen jatkuva arviointi, mahdollistajana toimiminen ja riskinä hyvä elämä. Lisäksi jatkoin työntekijöiden tuottaman aineiston analysointia vielä muodostamalla SWOT- nelikentän.

Työntekijät tunnistivat, että **toiminnan ja työtapojen jatkuva arviointi** on yksilöllisyyden edistämisen kannalta välttämätöntä työyhteisössä. Työntekijät nostivat esiin

myös motivaation työtä kohtaan tärkeäksi, että tuki asukkaille voi onnistua. Henkilökunnan on itse uskottava asukkaisiin ja siihen, että asukkaiden merkitykselliseen toimintaan osallistuminen on tärkeä osa työtä. Henkilökunta toivoi, että tuki yksilölliseen toimintaan mahdollistetaan niin esimiehen kuin organisaation taholta. Työntekijät korostivat, että johdonmukaisuuden lisäksi tuen tulee pohjautua asukkaiden omiin vahvuuksiin ja tarpeisiin, eikä henkilökunnan omiin mieltymyksiin.

Että onko se henkilökunta, joka määrittelee minne, mennään vai asukas itse.

Työntekijät tunnustivat, että jatkuva työn- ja toimintatapojen tarkastelu ja reflektiivinen ote edistää yksilöllisen asumisen vahvistamista ja sen tulee olla osa palveluyksikön toimintakulttuuria. Henkilökunnan keskustelulle tulee olla organisoituna foorumeita arjen kiireen keskelle. On tärkeää palauttaa säännöllisesti mieleen, kenen ehdoilla palveluyksikössä toimitaan, asukkaiden vai työntekijöiden?

Meillä ohjaajillakin voi olla ihan erilaiset mielipiteet, mutta kyllä me puhutaan tosi paljon ja tehdään päätöksiä yhdessä. On kauhean tärkeä keskustella näistä ajatuksista. Muuten vois tulla riittämättömyyden tunnetta.

Haastateltavat työntekijät korostivat molemmissa ryhmissä osaamista ja resurssointia. Asukkaita on palveluyksikössä aina monta, mikä haastaa organisointia ja toiminnan suunnittelua. Ajankäytön, kiireen ja asiakkaiden erilaisten tarpeiden vaikutuksia toimintaan pohdittiin ja työajan hallintaa kuvailtiin haastavaksi. Työntekijät kuvasivat, että mitä enemmän tuen tarpeessa olevia ihmisiä asuu saman katon alla, sitä vaikeampaa on kunnioittaa yksilöllisiä tarpeita ja toiveita ja tasapainon löytäminen voi olla joskus kuormittavaa.

Me ollaan myös itse totuttu tekemään asiat tietyssä järjestyksessä ja olen alkanut yrittää kuunnella asukkaita eri tavalla, eikä niin mikä minulle työntekijänä olisi helpoin tapa.

Henkilökuntaa pitää olla riittävästi, mutta se ei kuitenkaan tarkoita, että jokaiselle asukkaalle olisi oma työntekijä. Haastateltavat toivat esiin, että asukkaiden hyvä tunteminen sen sijaan korostuu arjessa ja helpottaa tuen antamista jokaiselle yksi-

löllisesti. Näin henkilökunta oppii antamaan tukea yksilöllisesti monelle yhtäaikaista asukkaiden tuntemisen kautta. Yksilöllisen tuen edistäminen on näin ollen kiinni myös sitoutuneesta henkilökunnasta. Palveluyksikön arjessa korostui kaikkien tietämys siitä, kuka tukee ketäkin ja missä asiassa. Työntekijät toivat esille, kuinka työvuorosunnittelussa tulee pyrkiä antamaan tilaa myös joustolle ja henkilökunnalle mahdollisuuksia toteuttaa yksilöllisiä tarpeita ja toiveita pelkkien arkirutiinien sijaan.

Välivuorot (11-19) mahdollistavat hyvin (yksilöllisyyden edistämisen), et ole niin sanotusti remmissä silloin. Se mahdollistaa ja on meille työntekijöillekin mukavaa.

Haastatellut työntekijät toivat esille omaa rooliaan **mahdollistajana toimisesta** erilaisissa arjen tilanteissa. Asukkaiden mahdollisuus toteuttaa omia valintoja ja mielenkiintojaan koettiin tärkeäksi ja onnistumisten kokemusten kautta työntekijät olivat huomanneet asukkaiden positiivisen kuvan itsestä kasvaneen.

Aluksi mentiin uusiin paikkoihin yhdessä, mutta nyt osa asukkaista osaa mennä jo yksin. Osa on jopa voimaantunut ja haluaa mennä uudestaan, kun huomaa että osaa ja pystyy.

Työntekijät toivat esille, kuinka välillä asukkaat eivät osaa itse vaatia tai pyytää itselleen tärkeitä asioita. Molemmissa ryhmissä keskusteltiin, kuinka työntekijöiden yksi tärkeä osa toimenkuvaa oli uusien kokemusten mahdollistaminen. Tämä tarkoitti sitä, että asukkaat saisivat lisää tietoa siitä, voisivatko pitää jostain asiasta tai mistä eivät ainakaan pidä. Työntekijät toivat esille, miten työssä joskus kuormittaa, kun ei tiedä varmasti mitä asukas asioista itse ajattelee tai kenen mielipide mikäkin asia todellisuudessa on. Epävarmuuden sietäminen ja uskallus tehdä parhaita arvauksia olivat vaikeita paikkoja. Toisinaan onnistuttiin, mutta toisinaan taas ei. Uudet kokemukset, mahdollisuudet ja erilaiset vaihtoehdot koettiin kuitenkin kuuluvan jokaisen elämään. Kun jotain uutta kokeillaan, koettiin tärkeäksi havainnoida ja seurata asukasta ja tehdä rohkeasti tulkintoja ilmeistä ja eleistä, ellei hän itse pysty kertomaan mielipidettään sanallisesti. Pienistäkin onnistumisista on lupa nauttia. Turhautumiset voitiin hyväksyä osaksi arkea eikä se haittaa- seuraavaksi voi sitten kokeilla jotain muuta asiaa.

Asiakkaiden uuteen asiaan valmistautuminen vaatii meiltä ihan erityistä vaivannäköä ja ymmärrystä olla kärsivällinen. Se lopputulos on nähtävissä esimerkiksi vasta kuukausien päästä, että oliko asia hyvä vai huono.

Haastateltavat työntekijät kokivat, että palveluyksikön sijainnin pitää mahdollistaa lähiyhteisön palvelujen käytön ja lähiyhteisöön liittymisen. Haastateltavat toivat esille myös esteettömien tilojen merkityksen asukkaiden elämään ja osallisuuteen.

Nyt pääsee osallistumaan tavallisten ihmisten menoihin tai voi osallistua näihin yleisiin harrastuksiin ja kansalaisopistoon ja näihin.

Työntekijät kuvasivat, miten tuen antaminen osallistumaan mahdollisimman normaaliin arkeen antoi myös omaan työhön mielekkyyttä ja työntekijät kokivat tekevänsä sen kautta merkityksellistä työtä. Haastateltavat työntekijät kertoivat työn mielekkyydestä, kun sai auttaa kehitysvammaisia olemaan läsnä yhteiskunnassa siinä missä kaikki muutkin. Asukkaita oli autettu esimerkiksi käyttämään samoja terveyskeskuspalveluja, kauppoja, kampaamoita kuin kaikki muutkin kaupunkilaiset ja käymään äänestämässä. Perustelluitten syiden takia osallistuminen erityiseen oli kuitenkin joillekin asukkaille vielä tarpeen, mutta sitäkin tarkasteltiin aina yksilöllisesti. Esimerkiksi haastava käytös hammashoitolassa saattoi olla perusteltu syy mennä tuki- ja osaamiskeskuksessa sijaitsevaan hammashoitolaan.

Siitä tulee itselle niin hyvä mieli, kun voi tukea näitä asukkaita siihen normaaliin.

Haasteelliseksi työssä koettiin **hallitut riskit**, joita kehitysvammaisten asukkaiden elämään kuuluu. Haastateltavat työntekijät kuvasivat molemmissa ryhmissä, miten vaikeaa voi olla antaa asukkaalle tehdä niin sanotusti - ei niin viisas päätös. Työntekijät kuvasivat, miten se on ristiriidassa sen asian kanssa, että on luontainen tarve suojella heikompia ja muista ihmisistä riippuvaisia asukkaita. Täysin riskitöntä elämää ei voi kuitenkaan elää ja monesti juuri riskit ovat niitä, mitkä tuottavat onnea ja iloa elämään. Erityisesti silloin, kun asia on asukkaalle itselleen tärkeä, ei tulisi asiaa heti sivuuttaa. On hyvä muistaa, että joskus asukkaat voivat yllättää meidät positii-visesti ja jokin asia voi mennä myös oletettua paremmin. Haastateltavat työntekijät harmittelivat sitä, että jos jotain ikävää pääsee sattumaan, niin usein nähdään tarpeelliseksi etsiä siihen syyllinen. Tällaisissa tilanteissa työntekijät pelkäsivät, että

syyllisenä nähdään asumispalvelun tuottaja. Palveluyksikön katsottiin kuitenkin olevan vastuussa samaan aikaan huolenpidosta ja turvallisuudesta.

Onkohan sitä suojeluvaistoa ollut liikaakin, Pidetään ehkä enemmän huoli vielä kuitenkin siitä, ettei kovin pahasti lähtisi sivuraiteille. Toisaalta sitten kun antaa mennä niin silloin niistä itsekkin oppii. Näissä tilanteissa on kauhean hyvä keskustella näistä ajatuksista yhdessä.

Haastateltavat työntekijät kuvasivat asukkaiden kanssa tilanteita, joissa on mietitty liikaa mikä voi mennä pieleen ja mikä sen vaikutus voi olla asukkaiden elämän mielekkyydelle. Pelko voi pahimmillaan ajaa siihen, että aletaan hallitsemaan, kontrolloimaan ja ikään kuin luomaan ylisuojelevaa kulttuuria. Asenteiden muuttaminen voi olla vaikeaa ja pitkäjänteistä työtä. Haastateltavat pohtivat, miten elämästä täysillä nauttimiseen ei kuulu hiljaa oleminen, kaikkien mahdollisten riskien välttäminen ja pysyminen paikoillaan ilman uusia kokemuksia ja itsensä ylittämisiä tai epäonnistumisia.

Joskus huomaa, että asukas ei kerro, eli varmaan joku on teilannu tai vähätelly, eikä sitten niin kuin halua mitään negatiivista ja on oppinu että on parempi olla hiljaa. Hyväähän siinä yritetään, mutta jostain syystä omasta mielipiteestä vaietaan.

Työntekijät toivat haastatteluissa esille myös sen, mitä parhaimmillaan voi tapahtua, jos lähdemmekin rohkeasti kohti haasteita. Elämässä unelmien toteutuminen tai ilon onnistumisesta voi saada aikaan ihmisessä ison muutoksen parempaan. Aikaisemmin lähes puhumattomasta ja eristäytyneestä voi kuoriutua elämää janoava henkilö, eli tarve saada elämästä enemmän irti. Kokemus tulla kuulluksi ja tuntea itsensä tärkeäksi, voi rohkaista esittämään omia ajatuksia ja tarpeita vastaisuudessa rohkeasti enemmän.

Nyt sitten kun pääsi ulkomaille, niin ihan eri lailla on alkanut esittää muitakin toiveita ja omia ajatuksia.

Jatkoin vielä työntekijöiden tuottaman aineiston analysointia SWOT-nelikenttää apuna käyttäen. Poimin litteroidusta aineistosta asioita ja sijoittelin ne parhaiten kuvaavaan otsikon alle yhteen nelikenttään. Siinä käsittelen tutkimuskysymystä, mil-

laiset asiat edistävät yksilöllistä asumista tuki- ja osaamiskeskuksen palveluyksiköissä ja siinä tuen antamista työntekijöiden näkökulmasta. Kuviossa 4 (s. 45) SWOT-nelikentän otsikkoina käytin 1. supista, 2. luo, 3. poista ja 4. korosta, että otsikot olisivat mahdollisimman konkreettisia ja helpompi viedä osaksi arjen työtä. Kirjaimet SWOT ovat lyhenteitä englanninkielestä sanoista vahvuudet, heikkoudet, mahdollisuudet ja uhat. Välinettä on käytetty työpaikoilla enimmäkseen uuden asian oppisen suunnitteluvaiheessa tai toteuttamis- tai päätösvaiheessa. On hyvä mainita, että analyysi voi olla tekijänsä näköinen. Näin ollen kaksi eri henkilöä voivat hyvinkin päätyä hyvin eri näköisiin lopputuloksiin. Analyysin olisikin hyvä olla enemmänkin suuntaa antava kuin selkeä ohje. (Opetushallitus, 2019.)

Kuvio 4. Yksilöllisen asumisen edistävät tekijät työntekijöiden näkökulmasta kuvattuna SWOT-nelikenttää apuna käyttäen

Työntekijöiden haastatteluissa nousi esiin, että yksikössä **korostettiin** tällä hetkellä useita erilaisia yksilöllisyyttä edistäviä asioita ja hyviä käytäntöjä oli jo olemassa. Yksikössä annettiin painoarvoa kahdenkeskisille hetkille asukkaiden kanssa ja asukkaita kannustettiin ja rohkaistiin tietoisesti kokeilemaan uusia asioita ja kokemusmaailman rikastuttaminen nähtiin tärkeänä tavoitteena. Kiire ja vaihtuvuus työntekijöissä haluttiin **poistaa** sekä omien asenteiden vaikutus asukkaisiin, että uskallettaisiin ottaa enemmän hallittuja riskejä. Uudenlainen asuminen oli haastanut henkilökuntaa myös yksityisyyden suojan suhteen ja yhdessä haluttiin kehittää, mistä

asioista puhutaan missäkin tilassa. Henkilökunnan tilat olivat minimissä, joten lähes kaikki tila oli yhteistä asukkaiden kanssa. Tämä teki arjessa haasteelliseksi raportoinnin niin, että yksityisyyden suoja säilyy aukottomasti.

Erilaisista aikatauluista ja rutiineista oltiin valmiita **supistamaan** ja mietittiin niiden vaikutuksia asukkaisiin. Mikäli asukas oli pois kotoa omilla asioilla, niin ruokaa lämmitettiin, kun hän tuli takaisin kotiin. Päivällisen saattoi halutessaan syödä yhteistilassa, omassa asunnossa tai vaikka ulkona terassilla. Arjessa rutiinien rikkomista haluttiin supistaa, että asuminen ja eläminen olisi mahdollisimman oman näköistä eikä kaikkien tarvitsisi elää samalla tavalla. Toinen halusi esimerkiksi nukkua aamulla pitkään ja toiselle oli tärkeää käydä illalla suihkussa eikä elämän tarvinnut olla yhteisön määrittelemää. Kaikenlaisesta "tasapäistämisestä" oltiin valmiit supistamaan, mikä esti yksilöllisyyden toteutumista. Keskustelua käytiin myös siitä, että toisaalta meistä kukaan ei pääse koskaan sellaiseen asemaan, etteikö jotkin säännöt koskisi meitä ja yhteisöllisessä asumisessa niitä myös tarvitaan. Tärkeänä nähtiin kuitenkin niiden syntyprosessi ja se, että asukkaat saivat olla mukana niitä laatimassa ja ne olivat hyvin perusteltuja.

Erilaisten foorumien **luominen** yhteiselle keskustelulle palveluyksikön arjessa nähtiin tärkeänä. Toimintatapoja tulee tarkastella säännöllisesti ja reflektoida toimintaa rohkeasti, että focus pysyy asukkaissa. Palveluyksikön arjessa on näkyvissä erilaisia kulttuureja, asukkaan omannäköinen elämä ja koti sekä työntekijän työpaikka. Näiden yhteensovittaminen rakentuu tavoista ja tottumuksista, joille voi tulla sokeaksi. Näin ollen nähtiin tärkeäksi palata säännöllisesti siihen, mikä on palveluyksikön perustehtävä ja reflektoida, miten kumppanuus asukkaiden kanssa on toteutunut. Voidaan kysyä säännöllisesti itseltämme, onko asukkaat otettu mukaan päätöksentekoon, onko yksilöllisiä toiveita selvitetty ja onko asukkaat olleet mukana kehittämässä toimintaa? Yksilöllisen asumisen edistäminen ja sitä kautta asukkaiden voimaantuminen nähtiin vaikuttavan myös työssä viihtymiseen.

6.3 Tuloksista toimintaperiaatteiksi

Opinnäytetyön tuottama tieto on käytännönläheistä, jolla vastataan opinnäytetyön kehittämiskysymyksiin. Toikon ja Rantasen (2009, 114 – 115) mukaan tiedon tuottamisella voidaan tavoitella myös osallistujien omaa oppimista ja auttaa heitä tarkastelemaan omaa toimintaa ja näin kehittymään entistä paremmaksi. Kehittämistoiminnan tavoite on luoda hyviä, uusia käytäntöjä, jotka jäisivät pysyviksi toimintatavoiksi. Tiedon tuottamisella pyritään siirtämään hyviä toimintatapoja myös organisaation muihin toimintayksiköihin. Tässä onnistumisessa auttaa varhain alkanut yhteistyö tiedon siirrettävyydessä. Toimintaperiaatteiden vieminen osaksi palveluyksiköiden arkea voi onnistua parhaiten, kun hyödynnetään opinnäytetyön prosessissa mukana olleita tahoja ja kehitetään näyttöön perustuvalla tiedolla.

Opinnäytetyön prosessinomainen luonne ja erilaisten osallistujien mukana oleminen tekee mahdolliseksi nostaa esille erilaisia toimintaperiaatteita ja näin syntyy myös oppimista työntekijöiden ja esimiesten kesken. Yksilöllisen asumisen edistämisen toimintaperiaatteet tulosten pohjalta olen tiivistänyt kuvioksi, (Kuvio 5) mikä voidaan liittää osaksi tuki- ja osaamiskeskuksen perehdytysohjelmaa.

Kuvio 5. Yksilöllisen asumisen edistämisen toimintaperiaatteet

Yksilöllisen asumisen edistämisen toimintaperiaatteiden tavoite on saavuttaa asukkaalle omannäköinen elämä palveluyksikössä. Nämä toimintaperiaatteet voidaan ottaa huomioon, kun laaditaan yksilöllisyyttä asumista edistävä perehdytysopas.

Omannäköinen elämä palveluyksikössä on mahdollisuus saavuttaa **omien toiveiden huomioimisella**. Ripatti (2011, 33 – 35) korostaa myös, miten kehitysvammaisten asukkaiden unelmien, vahvuuksien ja toiveiden tunteminen auttaa asukasta saavuttamaan mielekkään elämän. Kaikki unelmat eivät sellaisenaan välttämättä toteudu, mutta ne antavat energiaa ohjata miettimään vaihtoehtoisia ratkaisuja ja tulevaisuuden suunnitelmia positiivisesti. Optimismi, voimavarat ja erilaisten ratkaisujen miettiminen ovatkin yksilöllisyyden peruselementtejä. Omien toiveiden mukaisen elämän tukeminen edellyttää työntekijöiltä taitoa kuunnella millaista elämää asukas haluaa elää, mutta myös millaista tukea hän tarvitsee tämän toteutumiseksi. Kehitysvamman tuottamien rajoitteiden sijaan kiinnitetään huomio vahvuuksiin, voimavaroihin ja asukkaan mielenkiinnon kohteisiin. Kun palveluita aletaan räätälöimään näiden yksilöllisten tarpeiden mukaan, niin myös rajalliset resurssit tulee kohdennettua paremmin.

Omien toiveiden mukaiseen elämään voi liittyä myös riskejä. Konolan ym. (2012, 69) määritelmän mukaan riski on jotain, joka voidaan estää, ettei vaaraa synny. Se voidaan kuitenkin nähdä myös kuviteltuna asiana, joka toimii esteenä täysivaltaiselle elämälle. On tärkeää, että riskiarvioinnissa ovat asukkaat itse mukana pohtimassa, miten asiasta voisi tehdä turvallisemman. Pelon ilmapiirin luomista tulisi välttää, ettei vahingossakaan luoda ylisuojelevaa kulttuuria.

Mahdollistajana toimiminen vaatii työntekijöiltä kykyä kääntää asetelmaa siten, että aletaan tukemaan asukkaita käyttämään ääntään ja tekemään omaa elämää koskevia päätöksiä. Ilman työntekijöiden tukea ja yhdessä vaihtoehtojen miettimistä tämä ei kuitenkaan kehitysvammaiselta välttämättä onnistu. Tämä asettaa työssä monesti haasteita lähityöntekijöille, koska pitäisi auttaa asukasta elämään sellaista elämää kuin hän itse haluaa eikä sellaista, mitä helposti toiset ihmiset pitää asukkaalle sopivana. Tämä uusi ajattelutapa edellyttää Ripatin (2011, 33) mukaan myös normalisaation periaatetta, eli kehitysvammaisten liittämistä yhteiskuntaan sinne

missä muutkin ihmiset ovat. Työn tarkoitus on lisätä asukkaille mielekästä ja merkityksellistä toimintaa ja asukkaita kannustetaan tekemään asioita itse puolesta tekemisen sijaan. Lähiyhteisön palvelujen käyttö mahdollistetaan ja niihin kannustetaan.

Tasavertainen vuorovaikutuksen merkitys on suuri kehitysvammaisen asukkaan yksilöllisen omannäköisen elämän saavuttamisessa. On tärkeää huomioida oma osuus vuorovaikutustilanteessa. Onnistunut vuorovaikutustilanne edellyttää keskustelukumppanin arvostamista ja hyväksymistä, joiden kautta luottamus rakentuu. Vuorovaikutustilanteessa tulee olla kiinnostunut ja läsnä. Yksilöllistä aikaa mahdollistamalla ja toistuvilla kohtaamisilla voidaan lisätä myös luottamusta. Usko asukkaisiin ja heidän kykyihinsä on tärkeää sekä kannustus ja rohkaisu. Tieto ja yhtä kuin valtaa, mikä pätee vuorovaikutuksessa kehitysvammaisten kanssa. Osallisuuden tukemisessa on tärkeää ottaa asukkaan kanssa yhdessä selvää asioista hänelle ymmärrettävällä tavalla ja auttaa etsimään tietoa päätöksien tueksi. (Ekmark 2011, 43 – 44.)

Osallisuus on oikeutta ja vapautta päättää omista asioista ja elämästä ja ottaa niistä myös vastuuta. Osallisuus on mahdollisuus vaikuttaa, osallistua ympäröivään yhteiskuntaan ja omaan yhteisöön. Palveluyksikössä osallisuus merkitsee halutesaan mahdollisuutta osallistua kehittämiseen ja vaikuttaa. Osallisuus kokemusta yhteenkuuluvuudesta ja siitä, että omat vahvuudet ja kyvyt tulevat huomioiduksi. Ilman tasavertaista vuorovaikutusta on vaikea saavuttaa osallisuuden toteutumista. (Ilonen 2014, 4 – 10.)

Toiminnan ja työtapojen jatkuva arviointi on prosessina päättymätön ja sen tulee olla osana palveluyksikön arkea. Se on tärkeää, koska työntekijöillä ja yksilöllisyyden edistämisen toimintaperiaatteilla on vahva yhteys. Motivoitunut henkilökunta on voimavara, mikä tarjoaa mahdollisuuden toteuttaa laadukasta asumispalvelua. Myös Ripatti (2011, 38) toteaa, että samalla kun kehitysvammaisten asukkaiden asema yhteiskunnassa muuttuu, niin myös työntekijöiden työnkuva muuttuu. Hoivan sijaan painopiste siirtyy aktiiviseen tukeen. Työntekijät tarvitsevat tukea ja koulutusta sekä arjessa aikaa tarkastella toimintatapoja. Tarvitaan myös tahtoa ja asennetta kuulla aidosti kehitysvammaisia asukkaita ja heidän toiveitansa. Uudenlaiset toimintatavat voivat lisätä myös työntekijöiden motivaatioita. Palveluyksiköillä tulee

olla mahdollisuus arjessa tarkastella käytäntöjä ja kysyä säännöllisesti työyhteisösääntä miksi toimii ja mitä halutaan muuttaa. Todelliset muutokset tapahtuvat lopulta asennemuutoksen myötä. Muutoksien aikaansaaminen edellyttää yhteistä visiota ja YK:n vammaisten ihmisten oikeuksien yleissopimus toimii hyvänä pohjana yhteiselle kehittämiselle.

7 POHDINTA

Suomessa on tavoitteena lakkauttaa kehitysvammaisten laitosasuminen vuoteen 2020 mennessä ja laitospaikkoja korvaaville ratkaisuille on korkeat vaatimukset. Tavoitteena on yksilölliset ratkaisut, itsenäistä asumista ja pieniä yksiöitä. Tällä hetkellä Suomessa on kuitenkin pääsääntöisesti rakennettu 15-paikkaisia palveluyksiöitä, jotka muistuttavat valitettavasti rakenteiltaan laitoksia niin tilaratkaisuissa kuin myös toimintatavoissa. Suomessa vaihtoehtoisten ratkaisujen kehittäminen on ollut hitaampaa kuin muissa Pohjoismaissa ja lähiyhteisöön liittymiseen tukevia ratkaisuja on vähemmän. Kun Suomessa lähdetään tavoittelemaan itsenäisempää ja yksilöllisempää asumista kehitysvammaisille, niin asettaa se vaatimuksia myös asun-
tosuunnittelulle. Erilaisten asuinympäristöjen tulee soveltua myös erityistä tukea tarvitseville kuntalaisille. Tarvitaan kokonaisvaltaista esteettömyyttä ja kohtaamisiin kannustavia yhteisöjä. Fyysinen esteettömyys on lopulta helpommin ratkaistu kuin esteettömyyden muut ulottuvuudet. Ympäristön ymmärrettävyys, käytettävyys, luotavuus ja kokemuksellisuus ovat tärkeitä meille kaikille, mutta erityisen tärkeitä henkilöille, joilla on erityisen tuen tarvetta. Kokonaisvaltainen esteettömyys liittyy oleellisesti turvallisuuden tunteeseen. (Helamaa ym. 2014, 7 – 8, 15.) Myös yhteiskunnan muut palvelut, kuten joukkoliikenne, kirjastot, terveyskeskukset tulee olla esteettömiä ja käytettävissä kaikille, mikä ei aina välttämättä ole itsestäänselvyys vielä tänäkään päivänä.

Historiassa Euroopassa on useissa eri maissa tehty asumispaikoiksi isoja keskittyviä kehitysvammaisille eli keskuslaitoksia, jotka ovat olleet eristettynä muusta yhteiskunnasta. 80-luvulla Englannissa asui isoissa keskuslaitoksissa vielä 50 000 asukasta. Vielä 70-luvulla ei ollut muuta vaihtoehtoa kuin laittaa kehitysvammaisen lapsi asumaan laitokseen. (Towell 2012, 5.) Suomessakin laitosten lakkauttamisen lähtökohtana on ihmisoikeudet, eli oikeus asua siellä missä kaikki muutkin kuntalaiset. Meillä jokaisella on oikeus asua vammasta riippumatta lähiyhteisöissä ja lähellä omia rakkaita ja tärkeitä ihmisiä. Tämä asia on voitu nähdä ja kokea laitoksien työntekijöiden keskuudessa laitosten vastustuksena ja heidän työnsä vähättelynä ja halveksuntana. Siitä ei kuitenkaan ole ollut missään vaiheessa kyse. Apua tarvitaan

muutoksessa uusien työvälineiden ja menetelmien käyttöönottoon ja erilaisten huoli-
lien läpikäymiseen niin asukkaiden, läheisten kuin työntekijöidenkin osalta. (Service
Foundation for People with an Intellectual Disability 2015, 4.)

Tärkeää on myös yhdessä ymmärtää, mitä sana laitos pitää sisällään. Se voi olla
mikä tahansa asumispalvelu, jossa asukkaat on eristetty muusta yhteisöstä ja/tai
pakotettu asumaan yhdessä. Laitoksessa asukkailla ei myöskään ole riittävästi
määräysvaltaa elämäänsä tai heitä koskeviin päätöksiin. Laitoksessa myös itse or-
ganisaation vaatimuksia ja tarpeita pidetään tärkeämpinä kuin asukkaiden yksilöl-
lisisä tarpeita. Laitoskulttuurin piirteitä ovat puolestaan personoimattomuus, henki-
lökohtaisten tavaroiden, yksilöllisyyden ja ihmisyyden merkkien poistaminen, rutii-
nien joustamattomuus eli tarkat aikataulut heräämiseen ja nukkumaan menoon,
syömiseen tai muihin toimiin eikä oteta huomioon asukkaiden henkilökohtaisia miel-
tymyksistä tai tarpeista. Laitosmaisiin piirteisiin lukeutuu myös se, kun ihmisiä käsi-
tellään ryhminä ilman yksityisyyttä tai yksilöllisyyttä. (Eurooppalainen asiantuntija-
ryhmä koskien laitoshoidosta yhteisöllisiin palveluihin siirtymistä 2012, 10.)

7.1 Opinnäytetyön tavoitteiden toteutuminen ja aineistonkeruumenetelmien sekä tulosten tarkastelu

Tämä opinnäytetyö on tärkeä osa palvelujen kehittämistä siten, että ihmisoikeusnä-
kökulma vahvistuu. Keskiössä on asukas ja hänen yksilöllinen elämänsä. Kuinka
saadaan jokaisen tärkeät ja merkitykselliset asiat esille ja miten jokaisen omaa elä-
mäntyyliä voisimme työntekijöinä tukea. Tämä opinnäytetyö voi toimia työyhteisöille
apuvälineenä, kun halutaan kehittää omaa työtä. Tavoitteena oli kehittää asumis-
palveluyksiköiden käyttöön toimintaperiaatteita, jotka edistävät yksilöllistä asumista.
Koen kuitenkin, että tämä tavoite vaatisi vielä huomattavasti enemmän pitkäjäntei-
sempää työtä ja jatkuvaa toimintatapojen kehittämistä. Tämän työn avulla voidaan
kuitenkin päästä ihan hyvään alkuun. Opinnäytetyössäni konkretisoin yksilöllisyy-
den käsitettä osaksi arkisia toimintaperiaatteita ja pyrin saamaan yhteiskunnalliset
vaatimukset sekä arkipäivän todellisuus kohtaamaan päivittäisissä tavoissa toimia.
Tässä tavoitteessa on tuotu näkyväksi, miten arvokeskustelujen käyminen on oltava

osa palveluyksikön arkea ja niiden mukaan toiminnan kehittäminen. Kehitysvammaisen ihmisoikeusnäkökulmaa on tuotu esille monipuolisesti ja kattavasti. Opinnäytetyön avulla tehdään näkyväksi, miten arkisilla, pienillä asioilla voidaan saada aikaan yksilöllistä asumista ja sitä voidaan toteuttaa niin hyvin kuin mahdollista resursseilla mitä meillä on käytössä. Esimerkiksi arvostavaan, tasavertaiseen vuorovaikutukseen menee saman verran aikaa, kuin vuorovaikutukseen, mikä perustuu epäkunnioitukseen ja välinpitämättömyyteen. Voimme kysyä itseltämme, kumman haluamme valita.

Opinnäytetyöprosessin jälkeen olen ollut tyytyväinen valitsemini tutkimusmenetelmiin. Bikva-asiakaslähtöinen arviointi tuntui alusta asti luontevalta tavalta edetä tässä opinnäytetyössä. Asiakkaiden haastattelut ylittivät odotukseni siinä, miten paljon heiltä sain tietoa aiheesta. Uskon tähän vaikuttaneen sen, että kysymykset olivat lähellä heidän elämänsä ja arkea, joista oli helppo ja luontevaa kertoa. Työntekijöiden focusryhmähaastattelut osoittautuivat myös hyväksi tavaksi saada aikaan keskustelua monipuolisesti aiheesta ja nostamaan esille hyviä käytäntöjä sekä myös kehittämisideoita. Aineiston analysointi oli itselleni antoisa kokemus, vaikka yllätyin, miten työläs ja pitkäjänteinen prosessi se oli.

Olen vakuuttunut, että kokemuksella aineiston analysoinnista on hyötyä myös tulevaisuudessa. Sosiaali- ja terveysalalla kyseisiä aineistonkeruumenetelmiä ja sisällönanalyysejä voin käyttää jatkossakin arvioinnissa ja kehittämisessä. Sain molemmista aineistonkeruumenetelmistä vastauksia asetettuihin kehittämiskysymyksiini, mikä johtui varmasti siitä, että mietin kysymykset tarkkaan etukäteen. Kysymykset käsittelivät kaikkia yksilöllisen asumisen tuen laatuksiteerejä, eli niitä periaatteita, joista yksilöllisen asumisen tuki muodostuu. Jos olisin käyttänyt vaihtoehtoisia kommunikaation menetelmiä tueksi, niin olisin voinut saada vielä paremmin vastauksia asukkailta. Pohdin myös, mitä olisin voinut tehdä toisin opinnäytetyössäni. Olisin voinut ottaa työhön lisäksi läheisten näkökulman, esimerkiksi haastattelemalla tai lähettämällä kyselylomakkeen läheisille ja näin olisin saanut monipuolisempaa tietoa aiheesta.

Tein opinnäytetyöni soveltaen asiakaslähtöistä Bikva- arviointimallia. Siinä kolmannen vaiheeseen olisi kuulunut asiakkaiden ja kenttätyöntekijöiden jälkeen johtajien

ryhmähaastattelut. Krogstrupin (2004, 22, 30) mukaan kyse voi olla yksikköjen johtajien haastattelusta. Tarkoitus ei ole se, että johtajat voisivat valvoa kenttätyöntekijöitä vaan ennemminkin se, että heidän toimintansa vaikuttaa oleellisesti toiminnan laatuun. Bikva-mallissa toiminnan laadun määrittelevät itse asiakkaat sellaisenaan. Olen suunnitellut, että esitän palveluesimiehille yhteenvedon asiakkaiden ja työntekijöiden tuloksista Power Point – esitelmää apuna käyttäen keväällä/kesällä 2019. Näin palveluesimiehet pääsisivät pohtimaan saatua palautetta ja antamaan oman panoksensa ja näkemyksensä aiheeseen.

Perehdytysoppaan työstäminen yksilöllisyyttä edistäviin periaatteisiin alkaa vasta tämän opinnäytetyö prosessin jälkeen. Perehdytysoppaasta toivoisin voivani laatia mahdollisimman käytännöllisen työkalun työntekijöille. Toimintaperiaatteet olivat jo olemassa olevia käytäntöjä, jotka olisivat jatkossa hyvä olla koottuna yhteen paikkaan. Toivon, että oppaaseen saataisiin luotua myös osio, mihin eri yksiköt voisivat itse kirjata, miten toimintaperiaatteita on sovellettu käytännössä esimerkkien avulla. Näin saataisiin hyviä käytäntöjä jaettua tehokkaammin palveluyksiköiden välillä. Myös yksilöllisyyttä edistäviin toimintaperiaatteisiin perehdyttäminen tulisi olla jatkuvaa ja suunnitelmallista, koska työntekijät vaihtuvat ajan saatossa. Esimerkiksi kesän alussa voisi olla aina perehdytystilaisuus uusille kesätyöntekijöille, jonne myös muita kuluneen vuoden aikana aloittaneita työntekijöitä osallistuisi.

Kokonaisuudessaan koen, että työni teoreettinen viitekehys ja tutkimusosuus täydentävät tosiaan. Pidän hyvänä sitä, että tulokset tukevat teoriaosuutta. Opinnäytetyöni tärkeimmät tulokset ovat seuraavat: Aasukkaat kokevat palveluyksikön hyväksi asuinpaikaksi, jossa saa osallistua merkitykselliseen toimintaan ja se koetaan myös työntekijöiden keskuudessa osaksi työnkuvaa. Omaa asuntoa ja yksityisyyden kunnioittamista arvostetaan ja sitä, että voi halutessaan vetäytyä täysin omiin oloihin. Aina ei tarvitse olla tekemisissä naapureiden kanssa, jos ei huvita. Myös Sillanpää (2012, 33) on tutkimuksessaan todennut, että asumispalveluihin muuttaneilla asukkailla oli paremmat mahdollisuudet olla yksin silloin kun haluaa. Turvallisuuden tunne asumisen suhteen on aineiston perusteella kaikilla asukkailla, mikä on merkittävää viihtyvyyden kannalta. Työntekijöiden antamaa yksilöllistä apua ja tukea arvostetaan ja myös siitä tulee luottavainen ja turvallinen olo. Tasavertainen vuorovaihtus muodostuu hyväksynnästä, arvostuksesta, luottamuksesta ja kohtaamisista.

Palveluyksikön sijainti ja tilaratkaisut tarjoavat asukkaille mahdollisuuksia liittyä osaksi omaa lähiyhteisöä. Asukkaat saattoivat verrata kokemuksiaan aikaisempiin palveluyksiköihin, koska monella oli jo kertynyt kokemusta useistakin eri asuinpaikoista. Mietola ym. (2013, 121) ovatkin todenneet, että Suomessa siirrytään rakentamaan uusia asuntoja kehitysvammaisille osaksi tavanomaista asuntokantaa, jotta laitospaikoilta piirteiltä välttyttäisiin. Kokemusmaailman rikastuttaminen, kannustus ja rohkaisu sekä onnistumisten huomioiminen on tärkeää. Osallisuuden kokemukseen vaikuttaa oleellisesti myös tapa tulla kuulluksi ja kohdatuksi, tasa-arvoinen vuorovaikutus ja hyväksyntä.

Opinnäytetyöstä nousi esiin myös joitakin kehittämisen osa-alueita. Riskit halutaan ottaa enemmän osaksi palveluyksiossa asuvien elämää ja ylisuojelevasta kulttuurista halutaan päästää pikkuhiljaa irti. Asukkaiden unelmat ja toiveet ovat samanlaisia kuin muidenkin ihmisten – myös heidän elämäänsä kuuluu vaikeuksia, epäonnistumisia, mutta myös ilo onnistumisista. Kiire ja työntekijöiden vaihtuvuus olivat asioita, joita palveluyksikön arjesta haluttiin poistaa sekä myös asenteiden vaikutukset päätöksenteon tuessa. Vesala (2012, 32) kuvaa tutkimuksessaan myös, miten puolesta päättäminen voi liittyä työn vaativuuteen. Erityisesti kommunikaation ongelmat, vaikeavammaisuus, työntekijäresurssit ja kiire voivat olla tässä estäviä tekijöitä.

Toiminnan ja työtapojen jatkuvaa arviointia tarvitaan, että focus pysyy asukkaissa. Työntekijöillä pitää olla arjessa aikaa kiireestä huolimatta yhteiselle keskustelulle, koska hallitut riskit ovat väylä luoda mahdollisuuksia elää omien toiveiden ja tarpeiden mukaista elämää ja vain näin voidaan tuottaa laadukasta asumispalvelua. Lähes kaikki tulokset ovat kuitenkin myönteisiä, minkä perustella voin tehdä sen johdopäätöksen, että yksilöllisyyttä tukevaa asumista toteutetaan hyvin Louhenkadun palveluyksiossa. Ilmenevistä kehittämisen osa-alueista toivon, että työntekijät ja työyhteisöt tarkastelisivat kriittisesti toimintakäytäntöjään.

7.2 Opinnäytetyön luotettavuus, eettisyys ja johtopäätöksiä

Vilkan (2005, 158 – 160) mukaan laadullisella tutkimusmenetelmällä tehdyn työn luotettavuudessa itse tutkijalla on iso merkitys ja hänen tekemillään valinnoilla. Luotettavuuteen vaikuttaa se, miten tutkija on perustellut menettelynsä tutkimuksen eri vaiheissa. Luotettavuutta arvioitaessa on myös otettava huomioon näkökulma puolueettomuudesta. Voidaan pohtia esimerkiksi tutkijan roolin merkitystä, kun hän on osallisena tutkittavaa yhteisöä. Jokainen laadullinen tutkimus on aina ainutlaatuinen, koska kaikilla tutkijoilla ei ole samaa taustaa tutkittavaan aiheeseen. Opinnäytetyön raportoinnissa olen pyrkinyt kuvaamaan mahdollisimman johdonmukaisesti tekemiäni valintoja ja kirjannut tapahtumat siinä järjestyksessä kuin ne ovat tapahtuneet. Varsin varhaisessa vaiheessa pohdin omaa rooliani tutkijana ja muistutin siitä niin asukkaita kuin työntekijöitäkin moneen kertaan prosessin aikana. Toisaalta näen sen myös eduksi, että työskentelin osana yhteisöä. Näin ilmapiiri pysyi rentona haastattelutilaisuuksissa ja uskon sen vuoksi saaneeni kerättyä niin hyvin aineistoa.

Myönnän, että yksin tehty opinnäytetyö saattaa kuvastaa vain omaa näkemystäni aiheesta ja monesti pohdin, että olisi hyödyllistä perustella näkemyksiäni jollekin toiselle ennen niiden hyväksymistä osaksi työtä. Raportin kirjoittamiseen käytin tiiviisti vain tietyn ajanjakson, minkä uskon vaikuttavan myös luotettavuuteen, koska asiat ovat olleet ns. tuoreessa muistissa. Vien opinnäytetyön osaksi työyhteisöäni, mikä on estänyt minua tekemästä liiallisia tulkintoja tai oletuksia.

Olen opinnäytetyön tekemisen avulla oppinut uutta myös itsestäni ja se on ollut merkittävä osa ammatillista kasvuani. Aiheen valinta lähti omasta mielenkiinnosta, joten senkin vuoksi prosessi on pysynyt mielekkäänä alusta loppuun. Toivon, että opinnäytetyöstä voisi olla hyötyä tuki- ja osaamiskeskuksen kaikille palveluyksiköille, mutta miksei myös muillekin organisaatioille. Aloitin opinnäytetyöni aiheen valinnan jo syksyllä 2017 aloittaessani opinnot. Hyvin varhaisessa vaiheessa tiesin, että haluan haastatella kehitysvammaisia henkilöitä. Olen toiminut organisaatiossa muutovalmentajana vuosina 2015-2017, jolloin olen ollut vahvasti mukana erilaisissa muutosprosesseissa, joten jo sieltä kumpuaa kiinnostukseni aiheeseen. Keskustelin aiheesta myös silloisen vammaispalvelujen johtajan kanssa ja hän myös näki aiheen edelleen ajankohtaiseksi. Samaan aikaan työpaikallani uusia palveluyksiköitä perustettiin ja myös uusien on suunnitteilla aloittaa toimintansa vuoden 2019 aikana.

Työntekijät siirtyvät laitoksista palveluyksiköihin, jolloin toimintaperiaatteet muuttuvat siten, että keskiöön tulee kehitysvammaisen asukkaan yksilöllisyys ja osallisuus.

Aiheen valinnan jälkeen tutustuin kirjallisuuteen ja aikaisempiin tutkimuksiin. Keskustelin myös työyhteisössä aiheesta ja sain sieltä rohkaisua. Käsittelimme aihepiiriä työpaikkani henkilökuntakokouksessa ennen ensimmäisiä asukkaiden haastatteluja, koska halusin pitää opinnäytetyön prosessin mahdollisimman avoimena. Liitin haastateltavien asukkaiden saatekirjeen myös kokousmuistioon kaikille nähtäväksi. Opinnäytetyön suunnitelman laadin keväällä 2018 ja luvan anoin kuntayhtymän johtajalta, minkä sain 18.4.2018. Kaiken kaikkiaan opinnäytetyön tekemiseen meni noin yksi vuosi aikaa. Liitteessä kuusi kuvaan tarkemmin opinnäytetyön tekemiseen kuuluneita eri vaiheita. Opinnäytetyön aikana prosessi ei edennyt aivan etukäteen laaditun suunnitelman mukaisesti. Elämässä tapahtui yllättäviä asioita, joihin en ollut osannut varautua. Esimerkiksi toimenkuvani työelämässä vaihtui kerran ja tulin myös äidiksi.

Näen, että aihe on hyvin ajankohtainen nyt, kun asumispalveluiden laatu on suurenuslasin alla. Asumispalveluiden järjestämisestä vastaa kunnat, jotka voivat ostaa palvelun eri palveluntuottajien joukosta. (Mikkola 2015, 119.) Olemme valitettavasti saaneet lukea lehdistä murheellisia kirjoituksia vammaispalveluidenkin tilasta, erityisesti yksityisten yritysten osalta. Ohtosen (2015, 112 – 115) mukaan sosiaalialan yritystoimintaan on tullut muutosta 2000-luvulla ja myös kehitysvammaisten asumispalveluista on tullut osa kaupankäyntiä. Osakeyhtiön tarkoitus on tuottaa voittoa osakkeenomistajille, joten myös sosiaalialan yritysten toiminnan tarkoitus on näin muuttunut. Kunnat ovat olleet passiivisia omien palveluiden kehittämisessä ja enenevässä määrin palvelut ostetaan yksityisiltä palveluntuottajilta. Olemme Suomessa siinä tilanteessa, jossa voittoa tavoittelevien sosiaalialan yritysten koko kasvaa ja kunnallinen voittoa tavoittelematon palvelutuotanto uhkaa jäädä sen jalkoihin.

On selvää, että yksilöllisyyden edistäminen vaikeutuu, jos ohjaajia on suhteessa asukkaiden tarpeisiin nähden aivan liian vähän. Tänä päivänä asumispalvelun laadun merkitys korostuu ja lupaus yksilöllisestä asumispalvelun tuottamisesta tulee lunastaa käytännön tasolla niin asukkaille, läheisille kuin myös maksaja taholle, eli kunnille. Tämä opinnäytetyö voi olla yksi esimerkki ratkaisusta, miten yksilöllistä ja parempaa arkea asukkaille turvataan. Olen nyt perehtynyt aiheeseen asukkaiden ja

työntekijöiden näkökulmasta, joten olisi mielenkiintoista selvittää, olisivatko läheisten näkemykset samansuuntaisia. Aiheen pariin olisi mielenkiintoista palata myös vuoden 2020 jälkeen, kun laitoksien purku on päättynyt ja selvittää, kuinka ihmisoi-keusnäkökulma on todella vahvistunut.

Kehittämistyön tulosten perusteella voin todeta, että asukkaiden toiveiden, vahvuuk-sien ja taitojen huomioiminen on yksilöllisyyden edistämisen onnistumisen edellytys. Tulokset ohjaavat siihen johtopäätökseen, että palveluyksiköiden henkilökuntako-kouksissa tulisi säännöllisesti pohtia, onko asukkailla riittävästi mahdollisuuksia hyödyntää omia vahvuuksia ja taitoja nykyisessä arjessa ja elämässä ja millaista tukea asukkaat tarvitsisivat saadakseen onnistumisen kokemuksia. Tällä voi olla merkittävä vaikutus asukkaan yksilöllisen omannäköisen elämän saavuttamiseen. Lisäksi kirjaamiskäytäntöihin tulee kiinnittää huomiota ja tarkastella, miten asukkai-den kiinnostuksen kohteet, vahvuudet ja toiveet on löydettävissä.

Mahdollistajana toimiminen palveluyksikössä on uudenlaisen vammaiskäsityksen mukana tuoma toimintatapa. Hoivan ja huolenpidon sijaan pitäisi työn luonne mennä enemmän siihen, että asukas onkin ohjaksissa ja keskiössä, jonka ehdoilla men-nään eteenpäin. Tulokset ohjaavat siihen, että kokemusmaailman rikastuttaminen auttaa asukkaita tunnistamaan, millaisista asioista he pitävät tai eivät pidä. Näin myös omien valintojen tekeminen helpottuu, hallinnan tunne omasta elämästä kas-vaa ja omannäköisen elämän saavuttaminen mahdollistuu. Tuloksia tarkastelemalla tein johtopäätöksen, että mahdollistajana toimiminen voi tukea myös työhyvinvoin-tia. Näin ollen merkitykselliseen toimintaan tukemista tulisi työyhteisöissä painottaa ja vaalia senkin vuoksi.

Kehittämistyössä korostui tasavertaisen vuorovaikutuksen merkitys. Kommuni-kointi, vuorovaikutus, puhetavat ja kohtaamiset ovat asukkaille palveluyksikön ar-jessa tärkeitä. Tasavertaiseen vuorovaikutukseen olisi työyhteisöjen tärkeä kiinnit-tää huomioita, koska ne kuvastavat ja tuovat näkyväksi myös palveluyksikön arvot. Tulokset viittaavat, että yhdessä vahvuuksien korostaminen, mahdollistajana toimi-minen ja tasa-arvoinen vuorovaikutus mahdollistavat osallisuuden toteutumista ja omannäköisen elämän toteutumista palveluyksikössä.

Toiminnan ja työtapojen jatkuvan arvioinnin tärkeys hieman yllätti. Tarvitaan suunnitelmallisuutta, sitoutumista ja kykyä tarkastella kriittisesti palveluyksikön toimintatapoja. Työntekijät tarvitsevat näitä foorumeita kyetäkseen tukemaan asukkaita parhaalla mahdollisella tavalla ja ne tukevat myös työssä jaksamista. Yhteisissä foorumeissa voidaan yhdessä jakaa ajatuksia, miten edistää yksilöllisyyden toteutumista ja saada asukkaiden ääntä paremmin kuuluviin. Hallittujen riskien ottaminen mahdollistuu, kun saadaan tukea ja rohkaisua niiden ottamiseen työyhteisöstä. Tulosten perusteella palveluyksiköiden arkeen olisi hyvä rakentaa säännölliset foorumit toimintatapojen kriittiselle tarkastelulle, että voidaan ravistella aika ajoin vanhoja tapoja. Ilman toimivaa työyhteisöä on vaikea toteuttaa lupaus asukkaalle yksilöllisen omannäköisen elämän toteutumisesta.

LÄHTEET

- Duffy, S & Perez, W. 2014. An Accessible Guide. [Verkkajulkaisu]. The Centre for Welfare Reform. Citizenship for All. [Viitattu 15.1.2019]. Saatavana: <http://www.centreforwelfarereform.org/library/by-date/citizenship-for-all-an-accessible-guide.html>
- Duffy, S. 2013. Freedom: A guide to good support: [Verkkajulkaisu]. Sheffield. Citizenship for All. [Viitattu 16.3.2019]. Saatavana: <https://www.centreforwelfareform.org/library/by-az/freedom.html>
- Ekmark, M. 2011. Omaa kotia kohti. Tampere: Kehitysvammaisten tukiliitto.
- Eriksson, Susan. 2008. Erot, erilaisuus ja elinolot – vammaisten arkielämä ja itsemäärääminen [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Kehitysvammaliiton tutkimuksia 3. [Viitattu 14.1.2019] Saatavana: <https://www.kehitysvammaliitto.fi/wp-content/uploads/kehitysvammaliiton-tutkimuksia-3.pdf>
- Eskoo tuki- ja osaamiskeskus. Ei päiväystä. Elävää elämää tiedolla taidolla ja tunteella. [Verkkosivusto] Seinäjoki: Eskoo tuki- ja osaamiskeskus. [viitattu 9.1.2019.] Saatavana: <http://www.eskoo.fi/palvelut.html>
- Eskoo tuki- ja osaamiskeskus. Ei päiväystä. Elävää elämää tiedolla taidolla ja tunteella. [verkkosivusto] Seinäjoki: Eskoo tuki- ja osaamiskeskus. [viitattu 14.1.2019.] Saatavana: <https://www.eskoo.fi/palvelut/asumisen-tuen-palvelut/vuokrakodit.html>
- Eskoo tuki- ja osaamiskeskus. 2019. Talousarvio 2019 ja taloussuunnitelma 2019. Valtuusto 16.11.2018.
- Eskoo tuki- ja osaamiskeskus. 2019. Eskoon sosiaalipalvelujen kuntayhtymän perussopimus.
- Eurooppalainen asiantuntijaryhmä koskien laitoshoidosta yhteisöllisiin palveluihin siirtymistä. 2012. Yhteiset eurooppalaiset suositukset laitoshoidosta yhteisöllisiin palveluihin siirtymiseksi: Suosituksia hallitun lasten, vammaisten, mielenterveyskuntoutujien ja ikääntyneiden laitoshoidosta yhteisöllisiin vaihtoehtoihin siirtymisen toteuttamiseksi ja tukemiseksi Euroopassa. [Verkkajulkaisu]. KVPS. [Viitattu 16.3.2019] Saatavana: <https://www.kvps.fi/images/tiedostot/Julkaisut-Raportit/Laitoshoidosta-yhteisollisiin-palveluihin.pdf>
- Hakala, K. 2014. ”Kyllä ihmisoikeuksissa olis parantamisen varaa! Itsenäisen elämän haasteita vammaispalveluissa. Kouvola: PackageMedia Oy. Kehitysvammaliitto ry. Kehitysvammaliiton tutkimuksia 9.

- Heikkinen, H.L.T., Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.). Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. 2008. 3. korj. painos. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Helamaa, A., Kotilainen, S. & Lahtinen, V. 2014. Omannäköistä asumista: Visioita kehitysvammaisten asumiseen. Tampere: Tampereen teknillinen yliopisto. Arkkitehtuurin laitos. Asuntosuunnittelu. Tammerprint Oy.
- Helminen, J. 2016. Sosiaaliohjaus: Lähtökohtia ja käytäntöjä. 1. painos. Helsinki: Edita.
- Hintsala, S., Sipilä, J., Sainio, K. 2015. Asuminen arjen keskiössä: Asuntoverkoston yhteiskehittämisen opas. Lahti: Asumisen rahoitus ja kehittämiskeskus (ARA) Suomen yliopistopaino oy.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Ilonen, M. 2014. Osallisuuden olotiloissa. Opas asumispalvelujen käyttäjille ja työntekijöille. Aspa- julkaisuja 1/2014. Tampere: Printpalvelut Ari Harju Oy.
- Kaskiharju, E., Oesch-Börman, C. & Sarvimäki, A. 2006. Samassa veneessä - apua arkeen vertaisilta: Opas fokusryhmän ohjaajille. Helsinki: Ikäinstituutti.
- Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta 6/2011. Yksilöllisen tuen laatukriteerit. [Verkkosivu]. Helsinki: Kvank. [Viitattu 9.1.2019]. Saatavana: https://www.kvank.fi/wp-content/uploads/Yksilollisen-tuen-laatukriteerit_kesakuu-2011.pdf
- Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. 2019. Lait. [Verkkosivu]. Helsinki: Kehitysvammaliitto. [Viitattu 13.3.2019]. Saatavana: <https://verneri.net/yleis/lait>
- Kehitysvammaisten tukiliitto. 2017. Kohti yhteistä maailmaa # Kohtaa mut. [Verkkosivusto] Tampere: Kehitysvammaisten tukiliitto ry. [Viitattu 8.3.2019]. Saatavana: <https://www.tukiliitto.fi/tuki-ja-neuvot/itsemaaraamisoikeus/itsemaaraamisoikeuden-vahvistaminen/>
- Kehitysvammaliitto. 2011. Yksi naapureista. Esimerkkejä kehitysvammaisten henkilöiden yksilöllisestä asumisesta. Helsinki: Kehitysvammaliitto.
- Konola, K., Kukkaniemi, P., Tiihonen, P. 2012. Aktiivinen tuki: Näkymiä tukea tarvitsevan henkilön osallisuuteen. Tampere: Kehitysvammaisten palvelusäätiö.
- Koski, A. & Vogt, I. 2015. Osallistavaa kehittämistä asumisyksikössä: Aasukkaat ja työntekijät kehittäjinä. Tampere: Diakonia ammattikorkeakoulu. Juvenes Print Oy.

- Krogstrup, H. 2004. Asiakaslähtöinen arviointi Bikva-malli. FinSoc arviointiraportteja 1/2004. Helsinki: Stakes.
- Kuosma, T. 2018. Kansainväliset vammaisoikeudet. Kemi: Atrain & Nord.
- Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Vastapaino. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- L. 23.6.1977/519. Laki kehitysvammaisten erityishuollosta.
- L. 381/2016. Laki kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain muuttamisesta.
- L. 03.04.1987/380. Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista.
- Metteri, A., Valokivi, H. & Ylinen, S. 2014. Terveys ja sosiaalityö. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Miettinen, S. & Teittinen, H. 2013. Deinstitutionalisation of people with intellectual disabilities in Finland: A political perspective. [Verkkojulkaisu] Helsinki: Kehitysvammaliitto. [Viitattu 13.3.2019] Saatavana: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15017419.2012.761153#.UcgYufJOJsw>
- Mietola Reetta, Teittinen Antti & Vesala Hannu. 2013: Kehitysvammaisten ihmisten asumisen tulevaisuus. Kansainvälisiä esimerkkejä ja vertailu Suomeen. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Suomen ympäristö 3/2013. Ympäristöministeriö, Rakennetun ympäristön osasto. [Viitattu 14.1.2019] Saatavana: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/40351>
- Mikkola, M. 2015. Valtakunnallinen sosiaali- ja terveydenhuollon laitospaikkaselvitys. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Nykänen, E., Kallioma-Puha, L., Mattila, Y. 2017. Sosiaaliset oikeudet: Näkökulmia perustaan ja toteutumiseen. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Ojasalo, K., Moilanen, T., Ritalahti, J. 2009. Kehittämistyön menetelmät: Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: WSOYpro.
- Ohtonen, J. 2015. Koti kauppatavaraksi: Vammaisten asumispalvelujen muutos 2000-luvulla. [Verkkojulkaisu]. Vammaisten asumisen neuvottelukunta: KVPS. [Viitattu 16.3.2019] Saatavana: <https://www.kvps.fi/images/tiedostot/Julkaisut-Raportit/Koti-kauppatavaraksi-21-11-2015.pdf>
- Opetushallitus. Ei päiväystä. Säädökset ja ohjeet. [Verkkosivusto] Helsinki: Opetushallitus [Viitattu 16.3.2019] Saatavana: https://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/laadunhallinnan_tuki/wbl-toi/menetelmia_ja_tyovalineita/swot-analyysi

- Ripatti, P. 2011. Kehitysvammaisten asuminen: Uusi reformi 2010-2015. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Sillanpää, V. 2012. Yksi naapureista. Yhteisöllisen asumisen kustannusvaikuttavuuden arviointi. [Verkkajulkaisu]. Kehitysvammaisten palvelusäätiö ja Tampereen teknillinen yliopisto. [Viitattu 16.3.2019]. Saatavana: <https://www.kvps.fi/images/tiedostot/Julkaisut-Raportit/yksi-naapureista-2012.pdf>
- STM 2016. Laitoksesta yksilölliseen asumiseen. Kehitysvammaisten asumisen ohjelman toimeenpanon arviointi ja tehostettavat toimet vuosille 2016-2020. [Verkkajulkaisu] Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö [Viitattu 14.1.2019] Saatavana: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3801-4>
- STM. Sosiaali- ja terveysministeriö. 27.9.2018. Uusi vammaispalvelulaki turvaa vammaisille henkilöille tarpeenmukaiset palvelut. [Verkkosivusto] Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. [viitattu 14.1.2019] Saatavana: https://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/uusi-vammaispalvelulaki-turvaa-vammaisille-henkiloille-tarpeenmukaiset-palvelut
- Suomen YK-liitto 2016. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja. Helsinki: Suomen YK-liitto.
- Service Foundation for People with an Intellectual Disability. 2016: "An institution can never beat a home" Final report of the project One of the Neighbours – Deinstitutionalisation in Finland 2011-2014. [Verkkajulkaisu]. Tampere: Materiaalit. Julkaisut ja raportit. [Viitattu 16.3.2019]. Saatavana: <https://www.kvps.fi/images/tiedostot/One-of-the-Neighbours-final-report.pdf>
- Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014//1301.
- Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.
- Toikko, T. & Rantanen, T. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. [Verkkokirja]. Tampere: Tampereen yliopistopaino- Juvenes Print. [Viitattu 15.1.2019] Saatavana: Ellipse- kirjakokoelmasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Towell, D. 2012. Deinstitutionalisation and community living: Lessons from international experience. [Verkkajulkaisu] Sheffield. The Center for Welfare Reform. [Viitattu 16.3.2019] Saatavissa: <https://www.centreforwelfarereform.org/library/by-date/deinstitutionalisation-communityliving.html>
- Valli, R. & Aaltola, J. 2015. Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 1, Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 4. uud. ja täyd. p. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vesala, H. 2012. Kehitysvamma-alan lähityöntekijöiden ammatti-identiteetti ja työhyvinvointi: Seurantatutkimuksen väliraportti 10/2012. [Verkojulkaisu]. Kehitysvammaliitto. [Viitattu 16.3.2019]. Saatavana: <https://www.hel.fi/static/sote/vamty/asu/asu-valiraportti-2012-10.pdf>

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. 1.—2. p. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Väänänen I. 2014. Kehitysvammaisten asuminen. Ratkaisumalleja asukaslähtöiseen asunosuunnitteluun. Diplomityö. Tampereen teknillinen yliopisto. Tampere: Julkaisu 12.

LIITTEET

Liite 1. Tutkimuslupa

Liite 2. Kirje haastateltaville

Liite 3. Teemahaastattelun runko

Liite 4. Aukkaiden näkemyksiä yksilöllisen asumisen kehittämisestä

Liite 5. Työntekijöiden näkemyksiä yksilöllisen asumisen edistämisestä

Liite 6. Opinnäytetyön aikataulu

LIITE 1 Tutkimuslupa

ESKOON SOSIAALIPALVELUJEN
KUNTAYHTYMÄ

0/0

VIRANHALTIJAPÄÄTÖS
PÖYTÄKIRJA

§ 0 / 0

Asia

Seamk:ssa sosiaali- ja terveysalan kehittämisen ja johtamisen (Yamk) tutkintoa opiskeleva Jaana Uusihauta anoo tutkimuslupaa kehittämistyötään varten. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää asiakas ja kenttäkokemusten pohjalta arjen toimintaperiaatteita, joilla vahvistetaan kansalaisuutta ja osallisuutta tuki- ja osaamiskeskus Eskoon palveluyksiköissä.

Kehittämistyö etenee Bikva-asiakaslähtöisellä arvioinnilla. Kehittämistyön osallistajat koostuvat palveluyksiköiden asiakkaista, työntekijöistä ja esimiehistä. Aineisto kerätään focusryhmillä ja asiakkaita haastatteleamalla vuoden 2018 aikana.

Päätös

Tutkimuslupa myönnetään seuraavin ehdoin:

1. Tutkimusta tehtäessä noudatetaan sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain § 15:ssä säädettyä salassapitovelvollisuutta.
2. Tutkija sitoutuu tietojen käsittelyssä ja suojaamisessa noudattamaan henkilötietolain määräyksiä ja tutkimuksessa mahdollisesti syntyvät yksittäisten henkilöiden tietoja koskevat tutkimusrekisterit hävitetään tai arkistoidaan henkilötietolaissa edellytetyllä tavalla.
3. Tutkimusraportissa ei ole yksilöitävissä tutkimuksen piiriin tai otantaan kuulunutta henkilöä.
4. Kyselyssä tulee ilmetä, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista.
5. Tutkimuksen valmistuttua tutkimusraportti toimitetaan kuntayhtymän käyttöön liimasidottuna.

Toimivaltapykälä ?

Päätöksen päiväys

19.04.2018

Allekirjoitus

Jouni Nummi
kuntayhtymän johtaja

Tiedoksianto

Nähtävilläpito

Muutoksenhaku- viranomainen

Eskoon sosiaalipalvelujen kuntayhtymän hallitus
Eskoontie 47
60280 SEINÄJOKI
kirjaamo(at)eskoo.fi

Muutoksenhakuohje

Päätökseen tyytymätön voi hakea siihen muutosta kuntalain mukaisella oikaisuvaatimuksella. Oikaisuvaatimuksen voi tehdä se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa (asianosainen).

Päätökseen ei voi kuitenkaan hakea muutosta kuntalain mukaisella oikaisuvaatimuksella siltä osin kuin päätös koskee virkaehtosopimuksen tulkintaa.

(Kunnallinen virkaehtosopimuslaki 26 §)

Oikaisuvaatimus on tehtävä kirjallisesti 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Asianosaisen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, jollei muuta näytetä, seitsemän päivän kuluttua siitä, kun päätös on lähetetty hänelle kirjeellä. Oikaisuvaatimuksesta on käytävä ilmi vaatimus perusteluineen ja se on tekijän allekirjoitettava.

LIITE 2 Tiedote haastateltaville

Hei, Louhenkadun palveluyksikön asukas!

Opiskelen Seinäjoen ammattikorkeakoulussa kehittämisen ja johtamisen (yAMK)-tutkintoa. Olen tekemässä kehittämistyötä tekijöistä, jotka edistävät yksilöllistä asumista asumispalveluyksiköissä. Toivoisin kuulevani Sinun ajatuksia ja kokemuksia palveluyksikön toiminnasta. Keskustelumme aiheita/teemoja ovat yksilöllisyys, päätöksenteko, kunnioittava kohtelu, lainmukaisuus, ihmisoikeuksien turvaaminen ja osallisuus. Teemojen sisällöt muodostuvat yksilöllisen tuen laatukriteereistä, jotka on laatinut kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Tutkimukseen liittyvät haastattelut tehdään syksyn 2018 aikana. Haastatteluun osallistuvien henkilöiden henkilötietoja ei käytetä tutkimuksessa ja haastatteluaineistosta yksittäisiä henkilöitä ei tunnista. Tietojen sekä haastatteluista saadun aineiston käsittely tapahtuu luottamuksellisesti ja hyvän tutkimusetiikan mukaisesti.

Vastaan mielelläni mahdollisiin tutkimukseen liittyviin kysymyksiin.

Jaana Uusihauta, Tutkija, johtamisen ja kehittämisen (YAMK) opiskelija 044 069 8144, jaana.uusihauta@gmail.com

Minua _____ saa haastatella tutkimukseen.

Paikka ja aika

Allekirjoitus

LIITE 3. Teemahaastattelun runko

1. Yksilöllisyys

- Pääsetkö ulos, kun haluat?
- Saatko apua henkilökohtaiseen asiointiin?
- Saatko apua vapaa-ajan toimintaan kodin ulkopuolella?
- Saatko tarvittaessa apua kanssakäymiseen sinulle tärkeiden ihmisten kanssa?
- Saatko tarvittavan avun yhteiskunnalliseen toimintaan osallistumisessa? Oletko käynyt esimerkiksi koskaan äänestämässä?
- Hyväksytäänkö sinut sellaisena kuin olet?

2. Päätöksenteko

- Millaisista asioista päätät itse?
- Onko olemassa asioita, joista sinun on vaikea päättää?
- Millaista apua saat, kun sinun on vaikea päättää jostain asiasta?
- Millaiset asiat voivat vaikeuttaa tehdä omia valintoja?
- Millaiset asiat tekevät valintojen tekemisestä helpompaa?

3. Kunnioittava kohtelu

- Ymmärretäänkö sinut oikein? Saatko esitettyä toiveita ja tarpeitasi?
- Miten kuvaisit vuorovaikutusta työntekijöiden ja asukkaiden välillä?
- Koetko, että sinut kohdataan arvostavasti?
- Keskusteletko henkilökunnan kanssa ja kuunnellaanko sinua?
- Voitko luottaa henkilökuntaan? Mitä sinun mielestä luottamuksen syntymiseen tarvitaan?
- Saatko halutessasi apua terveydentilan ja turvallisuuden ylläpitämiseen?

4. Lainmukaisuus

- Oletko valinnut itse oman asuinpaikkasi

- Liikutko kotona ja lähiympäristössä vapaasti
- Onko sinun asuinpaikkasi turvallinen?

5. Ihmisoikeuksien turvaaminen

- Koetko, että sinua arvostetaan ja kunnioitetaan
- Onko sinulla henkilökohtainen avustaja ja millaisia asioita teet hänen kanssaan?
- Saatko olla yksin ja rauhassa silloin kun haluat?

6. Osallisuus

- Kertoisitko mitä teit eilen tai viime viikolla?
- Millainen on sinun "normaali" päivä?
- Missä paikoissa sinä tykkäät käydä? Ovatko ne lähellä kotiasi?
- Osallistutko toimintaan/retkiin, joita järjestetään, jos et niin miksi?
- Voitko vaikuttaa asumisyksikön toimintaan?
- Onko teillä yhteisiä sääntöjä? Millaisia ne ovat? Oletko ollut niitä laatimassa?
- Missä asioissa sinä olet hyvä? Saatko käyttää näitä vahvuuksiasi palveluyksikössä?

LIITE 4. Asukkaiden näkemyksiä yksilöllisen asumisen kehittämistä

Alkuperäisilmaisu	Pelkistys	Alateema	Yläteema	Pääteema	Yhdistävä teema
<p>Kyllä mua yleensä niin kuin kuunnellaan, tai ainakin mulla on tunne siitä. Sitten ne kyselee, kuinka mulla menee. Yhteen muutostakin on juteltu, se olis mun haave.</p> <p>Jos mä haluan soittaa niin saan ohjaajalta apua, ne silloin opetti mua käyttään ekaks. (puhelinta)</p> <p>Kyllä mä yleensä päätän mitä me tehdään yhdessä (henkilökohtainen avustaja)</p> <p>Aika usein kun multa kysytään, niin lähdän ja osallistun. Käytiin silloin siellä XXXXX ja se toteutu se mun toive. Kyllä musta tuntuu, että on kuunneltu ja sillä tavalla jos oon esittänyt toiveita, sillai ihan kivasti.</p> <p>Saan kyllä ohjaajalta apua, kyllä mä varmaan saan aina jos mä vaan kysyn.</p> <p>Monta kertaa on kysytty esimerkiksi mistä ruuasta mä tykkään</p> <p>Se oli se pikkujoulu. Se oli mun toive. Muutenkin mun toiveita kuunneltiin.</p>	<p>Kuuntelu</p> <p>Auttaminen</p> <p>Päätttäminen</p> <p>Kysyminen</p> <p>Avun saaminen</p> <p>Mistä tykkää</p> <p>Toiveet</p>	<p>Kunnioittava kohtaaminen</p> <p>Toiveiden ja tarpeiden huomiointi</p> <p>Kiinnostus</p>	<p>Tulla hyväksytyksi</p> <p>Vaikuttaminen omaan elämään</p>	<p>Onnistunut vuorovaikutus</p>	<p>Yksilöllisyys</p>
Alkuperäisilmaisu	Pelkistys	Alaluokka	Yläluokka	Päälouokka	Yhdistävä luokka
<p>Ei mulla ennen ollu (pyykinpesukone). Osasin heti sitä sitten käyttää. Saa sitten heti laittaa ne kuivumaankin. On se tärkeä.</p> <p>Mä tykkään tiskata ja laittaa lautasia pöytään, oon niissä hyvä.</p> <p>Pitää olla mukana tekemäs salaattia,</p>	<p>Osata</p> <p>Tykätä</p> <p>Olla mukana</p> <p>Soittaa musiikkia</p>	<p>Vahvuuksien huomiointi</p> <p>Pystyä ja kyetä</p> <p>Merkityksellisuuden kokemus</p>	<p>Tasa-arvon tunne</p> <p>Elämänlaadun parantuminen</p>	<p>Onnistunut osallistuminen merkitykselliseen toimintaan</p>	<p>Osallisuus</p>

<p>se on hyvä. Se on hyvää vaihtelua ja virkistää, ku ei aina viitti täällä kämpäs olla.</p> <p>Ohjaaja vaan sanoi, että nyt mennään ja sun pitäis..Se tuntui aivan hyvältä..Siitä tulee hyvä mieli, kun saa näyttää (mitä osaa)</p> <p>Oon varmaan päässy paremmin osallistumaan (muuton jälkeen), Pari viikkoa sitten kävin kirjastossakin ja askartelukaupoissa tykkään käydä.</p> <p>Tästä on lyhyt matka joka paikkaan ja pääsee osallistumaan helpommin. Linja-autotkin kulkee tuosta vierestä</p> <p>On lyhyt matka teateriharkkoihin.</p>	<p>Käydä kirjastossa</p> <p>Pääsee osallistumaan</p> <p>On lyhyt matka</p>	<p>Liittyminen lähiyhteisöön</p>			
Alkuperäisilmaisu	Pelkistys	Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka	Yhdistävä luokka
<p>Päätän itte mitä ostan jääkaappiin; leipää, jogurttia, mehua, tomaattia, kurkkua, hedelmiä ja keksiä. Ja saa ottaa itte oman kupin omasta kaapista, minkä haluaa.</p> <p>En uskalla tehdä mitään pitkää lenkkiä vielä yksin, kun on vielä vähän vieras ympäristö. Tykkään, että kaveri on mukana.</p> <p>Tänne muuttaminen oli vaikea päätös, vieläkin tulee vähän haikea olo kun menee siitä ohi (entinen asumisyksikkö). Tästä pääsen kuitenkin paremmin osallistumaan.</p> <p>Itse päätän koska meen nukkumaan sitten kun haluan. Yleensä pannaan</p>	<p>Ostaminen</p> <p>Uskaltaminen</p> <p>Muuttaminen</p> <p>Päättäminen itse</p> <p>Auttaminen päätöksenteossa</p> <p>Miettiä yhdessä</p>	<p>Riskien ymmärtäminen</p> <p>Tuetaan tekemään omaa elämää koskevia päätöksiä</p>	<p>Itsetunto kasvaa vastuun ja onnistumisten avulla</p>	<p>Kansalaisuus ja yhdenvertaisuus</p>	<p>Itsemääräämisoikeus</p>

<p>yhdessä tuo herätys, sitten kun se soi niin meen odottamaan taksia. Ihan itse meen, enkö me- nekin.</p> <p>Pitää olla ohjaajan kanssa tekemässä päätöksiä. Yksin ei voi tehdä. Joitakin vaihtoehtoja pitäisi tehdä ja joskus se on silti vaikeaa. Silloin me siitä asiasta ohjaajan kanssa juteltiin ja se auttoi, että nyt se päätös on sitten tehty. Ja hyvä päätös siitä sitten tuli.</p> <p>(Päätöksenteko) Se on joskus sellainen mutkikas juttu, ettei oikein tiedä kuinka päin pitäisi olla. Pitää itse miettiä, mutta ohjaajienkin pitää olla siinä (auttamassa). Yksin ei voi tehdä mitään. Ohjaaja auttaa sanomaan, mikä on homman nimi ja tulee niin kuin mukaan juttuun.</p>					
Alkuperäisilmaisu	Pelkistys	Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka	Yhdistävä luokka
<p>On turvallinen olo, ei oo tarvinnu pelätä. Ohjaajat ja naapurit ovat lähellä. Sitten kun meen nukku- maan, niin saa olla ihan rauhassa.</p> <p>Ei oo tullu mikään pelokas mieli, ikinä ei oo tarvinnu pelätäkään ja helppo on käydä juttelemassa.</p> <p>Yksin haluan välillä olla omassa asunnossa. Ei aina jaksa kuunnella, kun kuuluu mekastusta. Tuun sitten omaan asuntoon.</p> <p>Omas kämpäs voi olla rauhassa, mutta sitten puhelin soi. Se on sitten äänettömällä ja jos joku toinen soittaa niin en voi vastata sitten.</p> <p>Kun saa jutella ohjaajan kanssa, niin olis kuin kivi poistunut sydämeltä. Sillä vaan helpotti.</p>	<p>Turvallinen olo</p> <p>Pelätä</p> <p>Tarve olla yksin</p> <p>Olla rauhassa</p> <p>Juttelu</p> <p>Luottaminen</p> <p>Olla vapaasti</p>	<p>Oma rauha ja vapaus</p> <p>Tuntea olonsa turvalliseksi</p> <p>Mahdollisuus luottamukselliseen keskusteluun</p>	<p>Yksityisyyden kunnioittaminen</p>	<p>Turvallisuus, vapaus ja tuki</p>	<p>Ihmisoikeuksien kunnioittaminen</p>

<p><i>Ohjaajan kanssa jut- telu helpottaa. Se keventää ja helpot- taa oloa, kun saa ju- tella. Luotan täällä ohjaajiin ja niille on helppo puhua. Jutte- lin toisellekin ohjaa- jalle ja sekin ym- märsi.</i></p> <p><i>Aina ei jaksaisi kuunnella naapuria. Oon sitten täällä omassa asunnossa ja kuuntelen musiik- kia. Tänne ei kuulu meteli samalla lailla kuin vanhassa pai- kassa. Tänne ei kuulu mitkään äänet tuolta käytävältä ja saa olla ihan rau- hassa ja vapaasti.</i></p>					
--	--	--	--	--	--

LIITE 5. Työntekijöiden näkemyksiä yksilöllisen asumisen edistämisestä

Alkuperäisilmaisu	Pelkistys	Alateema	Yläteema
<p>"Pitää aina ajatella niin kuin sitä koko ryhmää"</p> <p>"Ajanpuute on yksi rajoittava tekijä"</p> <p>"Me ollaan myös itse totuttu tekemään asiat tietyssä järjestyksessä ja olen alkanut yrittää kuunnella asukkaita eri tavalla, eikä niin mikä minulle työntekijänä olisi helpoin tapa"</p> <p>"Meneekö kiire ja aikataulut asukkaiden tärkeiden asioiden edelle?"</p> <p>"Joskus sanon asukkaalle, että syö sitten kun haluat, jätän sulle ruokaa"</p> <p>"Välivuorot mahdollistavat hyvin, Et ole niin sanotusti remmissä silloin. Se mahdollistaa ja on meille työntekijöillekin mukavaa"</p> <p>"Mehän ne raamit luodaan"</p> <p>"Ryhmässä on myös niitä, joiden tarpeet on niin paljon suuremmat"</p> <p>"Myös asukkaiden väliset taasoerot vaikuttaa"</p> <p>"Sitten pitää priorisoida, kun se oma aika on rajallinen"</p> <p>"Meillä ohjaajillakin voi olla ihan erilaiset mielipiteet, mutta kyllä me puhutaan tosi paljon ja tehdään päätöksiä yhdessä. On kauhean tärkeä keskustella näistä asioista. Muuten vois tulla riittämättömyyden tunnetta "</p> <p>"Pitää miettiä, että mitä ja missä puhutaan asiakkaiden asioista, kun kaikki on avointa tilaa- se haastaa"</p> <p>"Että onko se henkilökunta joka määrittelee minne mennään vai asukas itse"</p>	<p>Ryhmän koko vaikeuttaa</p> <p>Asiakkaiden erilaiset tarpeet</p> <p>Kiire ja priorisointi</p> <p>Arkirytm</p> <p>Kuka päättää, henkilökunta vai asukas?</p>	<p>Resurssit</p> <p>Erilaiset toimintakäytännöt</p>	<p>toiminnan ja työtapojen jatkuva arviointi</p>
Alkuperäisilmaisu	Pelkistys	Alaluokka	Yläluokka

<p>"Henkilökohtaiset avustajat mahdollistaa yksilöllisyyttä"</p> <p>"Hommattiin asukkaalle oma puhelin ja hän tuli sanomaan, että on siihen vastannut, laittanut itsensä valmiiksi lähtöön ja hoitanut itse asian. Onhan se sille tärkeää."</p> <p>"Asiakkaiden uuteen asiaan valmistautuminen vaatii meiltä ihan erityistä vaivannäköä ja ymmärrystä olla kärsivällinen. Se lopputulos on nähtävissä esimerkiksi vasta kuukausien päästä, että oliko asia hyvä vai huono."</p> <p>"Aluksi mentiin uusiin paikkoihin yhdessä, mutta nyt osa asukkaista osaa mennä jo yksin. Osa on jopa voimaantunut ja haluaa mennä uudestaan, kun huomaa että osaa ja pysyy."</p> <p>"Nyt pääsee osallistumaan tavallisten ihmisten menoihin tai voi osallistua näihin yleisiin harrastuksiin ja kansalaisopistoon ja näihin."</p> <p>"Asukkaat kysyy, että saanko mä mennä lakeuden ristiin tai Nurmon kirkkoon?"</p> <p>"Siitä tulee itselle niin hyvä mieli, kun voi tukea näitä asukkaita siihen normaaliin"</p> <p>"Vaikka olis henkilökohtainen avustaja, niin vaaditaan valtava tsemppi henkilökunnalta, että suhde onnistuisi"</p> <p>"Se on vaihtoehtojen antamista ja niiden avaamista ja kokemusten antamista, että pystyy tehdä sitten sen päätöksen. Joillekin se on uskottoman vaikeata se päätösten teko"</p>	<p>Kannustus, tsemppi</p> <p>Tiedon avaaminen</p> <p>Omaan arkeen vaikuttaminen</p> <p>Tuki osallistumaan normaaliin</p> <p>Kärsivällisyys</p>	<p>Asukkaiden kokemusmaailman rikastuttaminen</p> <p>Onnistumiset</p>	<p>Mahdollistajana toimiminen</p>
<p>Alkuperäisilmaisu</p>	<p>Pelkistys</p>	<p>Alaluokka</p>	<p>Yläluokka</p>
<p>"Ei ne niitä uusia asioita uskalla kokeilla, eikä me aina</p>	<p>yritetään hyvää</p>	<p>Arvot ja asenteet</p>	<p>Riskinä hyvä elämä</p>

<p><i>ymmärretäkään mistä se joh- tuu. Siihen tarvitaan valtava tsemppi henkilökunnalta. ”</i></p> <p><i>”Joskus huomaa, että asukas ei kerro, eli varmaan joku on teilannu tai vähätelly, eikä sit- ten niin kuin halua mitään ne- gatiivista ja on oppinu että on parempi olla hiljaa. Hyväähän siinä yritetään, mutta jostain syystä omasta mielipiteestä vaietaan”</i></p> <p><i>”Pitää toisaalta antaa niitä ko- kemuksiakin vaikka tiedetään että metsään menee eikä aina varautua jos ei nyt sen korke- ammalta tipahda”</i></p> <p><i>”Se pitäisi olla enemmän niin, että mitä kaikkea on saatavilla ja tiedon antamista eikä niin että henkilökunta määrittelee minne mennään.”</i></p> <p><i>”Nyt sitten kun pääsi ulko- maille, niin ihan eri lailla on al- kanut esittää muitakin toiveita ja omia ajatuksia.”</i></p> <p><i>”Tiedon antaminen on se keino millä sitä päätöksente- koa voidaan tukea. Meillä on aika suuri valta tässä. Meillä ohjaajillakin voi olla ihan eri mielipiteitä, joten tarvitaan jat- kuvaa keskustelua ja myös ai- kaa siihen”</i></p> <p><i>”Onkohan sitä suojeleuvaistoa ollut liikaakin, Pidetään ehkä enemmän huoli vielä kuitenkin siitä, ettei kovin pahasti lähtisi sivuraiteille. Toisaalta sitten kun antaa mennä niin silloin niistä itsekin oppii. Näissä ti- lanteissa on kauhean hyvä keskustella näistä ajatuksista yhdessä.”</i></p> <p><i>”Kun asukas tulee kertomaan, että on onnistunut itse jossa- kin, niin mun näkökulmasta noin sen pitäis mennäkin ja onhan se selvästi tärkeää”.</i></p>	<p>Omien mielipiteiden hiljen- täminen ja tiedostaminen</p> <p>henkilökunnan kesken jatkuva keskustelu tärkeää</p> <p>Auttaa onnistumisissa</p> <p>Tiedon antamista</p>	<p>Päätöksenteon tukeminen</p>	
---	---	--------------------------------	--

LIITE 6. Opinnäytetyön aikataulu

Ajankohta	Tapahtuma
Huhtikuu 2018	Tutkimuslupa
Heinäkuu 2018	Haastattelukysymysten laatiminen asukkaille
Syys-Lokakuu 2018	Asukkaiden haastattelut ja litterointi
Marraskuu 2018	Työntekijöiden focusryhmähaastattelujen kysymyksien laatiminen
Marraskuu 2018	focusryhmähaastattelut 7.11 ja 12.11
Tammi-Huhtikuu 2019	Opinnäytetyön raportointi ja aineiston analyysi
Touko-Kesäkuu 2019	Tulosten koonti Power Point- esityksenä palveluesimiehille